

IV.

— Te ehkä tiedätte (olenhan sen sitä paitsi itse kertonut), alkoi Svidrigailov, — että minä olin velan vuoksi velkavankeudessa. Marfa Petrovna lunasti minut sillä kertaa. Hän oli kunniallinen, eikä vallan tyhmäkään nainen, vaikka hän oli sangen sivistynyt. Ajatelkaa, tuota mustasukkasuutta, mutta tuo kunniallinen nainen teki kanssani sopimuksen, jota hän luultavasti säilytti kaiken avioliittomme ajan. Hän oli huomattavasti minua vanhempi. Minä olin kyllä julkea rehellisesti tunnustamaan, etten voinut luvata olla hänelle ehdottomasti uskollinen. Tämä saattoi hänet raivoon, mutta minun julkea avomielisyyteni tuntui yhtä hyvin siltä miellyttävän häntä. Monien kyynelten jälkeen suostuimme seuraavaan sitoumukseen: ensinnäkin sitouduin olemaan koskaan jättämättä häntä ja aina olemaan hänen puolisonsa, toiseksi poistumasta koskaan hänen luvattaan, kolmanneksi koskaan hankkimasta itselleni jotakin rakastajatarta; Marfa Petrovna salli minun neljänneksi korvaukseksi siitä saada "pelailla" palvelustyttöjen kanssa, mutta vain hänen salaisella suostumuksellaan; viidenneksi oli Jumalan varjeltava minua koskaan rakastumasta omaan yhteiskuntaluokkaamme kuuluvaan naiseen, kuudenneksi sitouduin minä, minkä Jumala kieltäköön, jos jotakin sellaista tapahtuisi, heti ilmottamaan sen Marfa Petrovnalle... Kun me toisinaan, kuten saattoi tapahtua, tulimme erimielisiksi, vaikenin minä ja koetin olla suuttumatta. Tällä käytöksellä oli mitä parain vaikutus häneen; hän oli ylpeä minusta. Teidän sisartanne ei hän vain voinut sietää, se oli hänestä liikaa. En saata muuten selittää sitä, miten hän uskalsi ottaa moisen kaunottaren taloonsa, kuin että hän tulisella sydämellään aivan yksinkertaisesti rakastui häneen ... kirjaimellisesti rakastui Avdotja Romanovnaan. Sitäpaitsi hän otti ensi askeleen. Uskokaa jos tahdotte, mutta hän oli alussa sangen harmistunut minulle, syystä etten minä sanonut mitään sisarenne kauneudesta. Hän syytti minua kylmyydestä. Itse en tosiaan tiedä, mitä hän tosiaan tahtoi. Luonnollisestikaan ei hän jättänyt kertomatta sisarelle kaikkea, mitä hän tiesi minusta. Hänellä oli onneton tapa lörpötellä perhesalaisuuksistamme kaikille, mutta ennen kaikkea hän valitteli minua. Miten olisi hän silloin voinut vajjeta niin uudelle ja oivalliselle ystävättärelle? Avdotja Romanovna sai sillä lailla tietää kaikki nämä salaperäiset ja mustat jutut, jotka olivat liikkeellä minusta... Minä lyön vetoa siitä, että tekin olette kuullut jonkun sellasen!

— Kyllä. Lushin väitti, että te olitte syynä erään tytön kuolemaan.
Onko se totta?

— Olkaa hyvä ja säästäkää minua noilta loukkauksilta! sanoi Svidrigailov suuttuneena. — Jos tahdotte tietää jotakin koko tuosta lorusta, puhun teille siitä jonkun toisen kerran, mutta nyt...

— Puhuttiin myös eräästä palvelijasta, jota kohtaan olette tehnyt syntiä.

— Aivan oikein, riittää! keskeytti Svidrigailov ilmeisen kärsimättömänä. — Minä huomaan, että kaikki tuo huvittaa teitä erinomaisesti ja pidän sitä velvotuksena tyydyttää ensi sopivassa tilaisuudessa teidän uteliaisuuttanne. Minä huomaan, että voin joutua monen ihmisen mielessä olemaan romanttisena kuvana. Te voitte siis itse huomata, miten suuressa määrin olen kiitollisuuden velassa Marfa Petrovnalle siitä, että hän puhui sisarelle niin monia mieltäkiinnittäviä ja salaperäisiä asioita. Minä en ryhdy arvostelemaan sitä vaikutusta, minkä kaikki tämä teki häneen, mutta kaikissa mahdollisissa tapauksissa oli se edullista suunnitelmilleni. Huolimatta kaikesta siitä vastenmielisyydestä, mitä Avdotja Romanovna tunsu minua ja minun hyleksittyä olemustani kohtaan ... tunsu hän vihdoinkin sääliä tätä menetettyä ihmistä kohtaan. Mutta kun nuori tyttö alkaa tuntea sääliä, silloin on vasta vaara tarjolla. Sillä "pelastamisen toivo", halu kääntää, nostaa vaipunut korkeampiin, jalompiin harrastuksiin, herättää häntä uuteen elämään ja toimintaan, ei ole kaukana ... lukuunottamatta muita samanlaatuisia haaveita. Minä käsitin, että lintu lentäisi itsestään silmukkaan ja tein valmistelujani. Näyttää siltä kuin rypistelisitte otsaanne, Rodion Romanovitsh. Sehän ei merkitse mitään, tuloshan oli nollan arvonen, siis arvoton ... minulle. Tuhat tulimaista, minä juon liaksi viiniä! Lyhyesti sanottuna, minä uskoinkin, että olin katsonut hänen lävitsensä; olkoon se sanottu minun kiitoksekseni. Te kyllä tiedätte, miten usein tuttavuuden alussa erehtyy, tuomitsee hätäisesti ja tyhmästi ja tekee havaintoja, jotka sitten ajavat karille. Tuhat tulimaista, miksi oli hän niin kaunis! Se ei ollut minun syynti. Sanalla sanoen, koko juttu alkoi sillä, että minä tein julkean, kevytmielisen hyökkäyksen. Avdotja Romanovna on tavattoman kaino, niin kaino, ettei koskaan ennen ole nähty tai kuultu mitään sen tapasta. (Olkaa hyvä ja huomatkaa, että puhun siitä tosiasiana. Hänen kainoutensa on suorastaan tavaton ja vahingoittaa se häntä hänen tarkasta ymmärryksestään huolimatta vihdoinkin.) Juuri silloin tuli muuan tyttö taloomme. Parasha, mustasilmä Parasha, hän oli tullut toisesta kylästä ja oli palvelustyttö; en ollut nähnyt häntä koskaan ennen ... sangen sievä, mutta uskomattoman tyhmä ... itkua, kyyneleitä, huutoa! Huusi niin että se kuului yli pihan. Siitä syntyi täydellinen skandaali. Kerran päivällisen jälkeen etsi Avdotja Romanovna minut puutarhasta ja *vaati* salamoivin silmin, että jättäisin Parasha-rukan rauhaan. Se oli, muistaakseni, ensimmäinen keskustelumme kahdenkesken. Minä luonnollisesti vakuutin, että hänen toivomustensa täyttäminen oli minun kunniani, koettaen samalla näyttäytyä niin muserretulta ja hämmentyneeltä kuin mahdollista, sanalla sanoen, näyttelin osani oivallisesti. Sitten seurasi meidän keskinäinen lähenemisemme, salasia keskusteluja, moralisaatioita, rukouksia, jopa kyyneleitäkin; ajatelkaahan: kyyneleitä! Sellaseksi extasiksi voi propagandaintohimo

kehittyä joissakin nuorissa tytöissä. Minä luonnollisesti pyytelin anteeksi onnetonta asemaani, olin olevinani valistuksen nälässä ja janossa ja vedin vihdoin esiin tuon horjumattoman, aina tarjolla olevan keinon, joka vallottaa kaikki naissydämet, joka ei koskaan iske syrjään, johon kaikki lankeevat. Se on vanha houkutusyötti ... imarteleminen! Mikään ei maailmassa ole vaikeampaa kuin olla avomielinen ja rehellinen, mikään ei ole helpompaa kuin imarteleminen. Jos rehellisessä pelissä soittaa vain yhden sadasosan ääntä väärin, heti syntyy epäsointu ... ja kaikki on piloilla. Imartelemisen laita on vallan toinen. Vaikka kaikki äänet aina viimeeseen saakka olisivat väärät, ovat ne kuitenkin yhtä hyvin sointuvat, ja kuullaan niitä yhtä mielusasti. Anna imartelun olla miten töykeätä tahansa, puolta pidetään aina totuutena. Tämä pätee kaikkien yhteiskuntaluokkien suhteen, kaikkien. Imartelulla voisi vietellä vesta-nejtseenkin, kuin paljon helpommin sitten tavallista kuolevaista.

Tukeakseen väitettään kertoi Svidrigailov jotakin, mitä hän sillä alalla oli kokenut. Miten hän oli voittanut kunnollisen puolison ja äidin, jonka hän sitten pilkallisesti hylkäsi, kun oli voittanut päämääränsä. Sitten hän jatkoi:

— Marfa Petrovna raukka oli myös sangen heikko imartelulle ja jos minä olisin halunnut, olisi hän testamoinut koko omaisuutensa minulle. (Mutta minä juon liiaksi viiniä ja puhelen turhia.) Minä toivon, ettette pane pahaksenne, jos sanonkin, että minä aloin huomata samoja vaikutuksia Avdotja Romanovnassa. Mutta minä olin tyhmä ja kärsimätön ja turmelin sen vuoksi koko asiani. Avdotja Romanovna oli usein ja erittäinkin erään kerran ilmaissut vastenmielisyytensä silmieni ilmettä kohtaan. Sanalla sanoen, niissä paloi yhä voimakkaammin ja varomattomammin joku tuli, joka pelotti häntä ja vihdoin saattoi hänet vihaamaan minua. Minä syrjäytän yksityisseikat! Tulos oli ... että meistä tuli erimieliset. Sitten tein taas suuren tyhmyyden, kun aloin pilkata hänen kääntämisyriksiään ja propagandaansa. Sitten esiintyi taas Parasha, eikä vain hän ... se oli koko Sodoma. Oi, Rodion Romanovitsh, jospa te vain kerran elämässänne olisitte nähnyt, miten tuon enkelin, teidän sisarenne, silmät saattoivat salamoida! Ettekö huomaa, että olen juonut kokonaisen lasin viiniä ja olen juovuksissa; minä puhun totta. Minä vakuutan teille, että katseet vainosivat minua unessakin, vihdoin en enää saattanut kestää hänen hameensa kahinan kuulemista. Minä tosiaan pelkäsin tulevani sairaaksi; koskaan en ollut voinut kuvitella mielessäni, että saattaisin niin joutua suunniltani. Lyhyesti sanottuna, sovinto oli vallan välttämätön ... mutta mahdoton. No, mitä luulette minun silloin tehneen? Ah, mille naurettavalle asteelle raivo voi saattaa ihmisen! Ottaen huomioon sen, että Avdotja Romanovna itse asiassa oli kerjäläinen ... ah, suokaa anteeksi, ei niin ... saman tekevää, käsite on kuitenkin sama ... sanomme siis mieluummin: ottaen huomioon sen, että hän eli työllään, että hän sekä huolehti äidistään että veljestään (ah,

tuhannen tulimaista, pääni menee sekasin) ... päätin tarjota hänelle koko omaisuuteni (minulla saattoi siihen aikaan olla yli kolmekymmentätuhatta ruplaa) paetaksemme yhdessä joko tänne Pietariin tai johonkin toiseen paikkaan. Uskokaa minua, minä olin häneen niin kiintynyt, että jos hän olisi sanonut: "Murhaa tai myrkytä Marfa Petrovna ja rupea naimisiin minun kanssani!" olisin tehnyt sen heti ja arvelematta. Kaikki päättyi tuohon tunnettuun häväistysjuttuun ja te voitte kuvitella raivoani, kun sain tietää, että Marfa Petrovna oli keksinyt ja melkein synnyttänyt suhteen Avdotja Romanovnan ja tuon katalan Lushinin välille ... joka on vallan samaa kuin minun ehdotukseni. Eikö totta ... eikö niin? Minä huomaan, että te alatte käydä tarkkaavaiseksi ... te mieltä kiinnittävä nuori mies...

Svidrigailov iski kärsimättömästi nyrkkinsä pöytään ... hän oli liikutuksesta muuttunut punaseksi kasvoiltaan. Raskolnikov näki selvästi, että hänen juomansa samppanja, yksi tai puolitoista lasia, oli noussut hänen päähänsä, ja päätti käyttää sitä hyväkseen. Svidrigailov tuntui hänestä sangen epäilyttävältä.

— No, kaiken sen perusteella, mitä olen kuullut, olen varmasti vakuutettu siitä, että te olette matkustanut tänne vain sisareni tähden, sanoi hän yhä vielä kiihottaakseen Svidrigailovia.

— Mitä te ajattelette! vastasi tämä nopeasti ja näytti kokoovan ajatuksiaan. — Minähän olen jo sanonut ... ja sitäpaitsi ei sisarene voi sietää minua.

— Niin, se on totta, siitä olen vakuutettu, mutta siitä ei ole nyt kysymystä.

— Ja te olette sitten vakuutettu siitä, ettei hän voi sietää minua (Svidrigailov iski nyt silmää ja hymyili pilkallisesti). Te olette täysin oikeassa, hän ei rakasta minua. Teidän ei tarvitse vannoa sitä. Miehen ja naisen, rakastajan ja rakastajattaren välillä esiintyy paljon, mikä on muulta maailmalta salassa ja mikä heillä on yhteistä. Te siis luulette voivanne mennä takuuseen siitä, että Avdotja Romanovna inhoo minua?

— Niistä lausunnoista päättäen, joita olette kertomuksenne aikana lasketellut näen, että teillä on tarkoituksenne ja suunnitelmanne Dunjan suhteen ... luonnollisesti katalat.

— Mitä, olisinko tosiaan päästänyt joitakin lausuntoja? huudahti Svidrigailov naivisti panematta huomiota siihen epiteettiin, millä Raskolnikov oli kunnioittanut hänen tarkoituksiaan.

— Juuri nyt esim. olitte hieman varomaton. Miksi osotitte pelkääväanne?

— Minäkö pelkäisin, pelkäisin teitä? Ennen tulee teidän pelätä minua, chère ami. Mutta mitä lorua se taas on... Minä olen saanut liiaksi päähäni, huomaan sen itse. Olinpa vähällä paljastaa itseni. Hiiteen koko viini! Vettä tänne!

Hän otti samppanjapullon ja heitti sen arvelematta ikkunasta kadulle. Vilppu toi vettä.

— Kaikki tuo on vain pötyä, sanoi Svidrigailov, otti määrän pyyhinliinan ja kostutti sillä päätään... — Minä voin yhdellä ainoalla sanalla saada teidät vaikenemaan ja muuttaa kaikki teidän epäilyksenne tomuksi ja tuhaksi. Tiedättekö esimerkiksi, että minä aijon mennä naimisiin?

— Te puhuitte siitä kerran ennen.

— Vai niin, sen olen unohtanut. Sillä kertaa en voinut sanoa mitään varmaa, sillä silloin en edes vielä ollut nähnyt tulevaa puolisoani. Nyt on asianlaita vallan toinen ja asia on melkein päätetty. Vahinko vain, ettei minulla ole aikaa, muuten pyytäisin teidän heti seuraamaan minua hänen luokseen, sillä haluaisin mielelläni kuulla teidän ajatuksenne hänestä. Ah, pentele, minulla on enää vain kaksi minuttia aikaa. Katsokaa itse, tässä on kello. Sen verran voin sanoa teille, että tuo naiminen on sangen mieltä kiinnostava tapaus. Mitä nyt? Aijotteko taas lähteä tiehenne?

— En, nyt en lähde tieheni.

— Vai niin, vai ette? Saammepa nähdä. Minäpä vien teidät hänen luokseen, näytän teille morsiameni. Mutta nyt meidän on mentävä nopeasti, te oikealle, minä vasemmalle.

Nyt alkoi Svidrigailov kertoa, miten hänen emäntänsä, rouva Rösslich, oli saanut tietoonsa tuskin kuusitoistavuotiaan, hyvästä perheestä lähteneen tytön, miten hän itse oli etsinyt hänen vanhempansa ja esittänyt itsensä. Kuvaili tuota nuorta tyttöä lyhyine hameineen, luuskamaisine kumarruksineen ja miten hän oli rakastunut tytön kauneuteen. Miten kaikki oli järjestetty paraimman mukaan, kihlajaiset vietetty ja miten he molemmat olivat vastaanottaneet vanhempien siunaukset. Sitten hän puhui kihlausajan hauskuudesta ja vertasi morsiantaan sikstiniläiseen jumalanäidin kuvaan ja kertoi hänen lapsellisen viattomista kasvopiirteistään. Niistä runsaista lahjoista, joita hän oli antanut tytölle, miten hän oli asettanut hänet polvelleen ja suudellut häntä. Hänen punastumisestaan ja lapsellisista kyyneleistään, heidän ensimmäisestä yhdessäolostaan kahdenkesken, hänen viattomuudestaan ja lapsellisesta ihastuksestaan j.n.e. Kaiken tämän hän kertoi tarkasti kaikkine yksityiskohtineen ja vanhan elostelijan kokemuksella ja päätti seuraavasti: — — sehän on viehättävää,

eikö totta? Se on sentään jonkun arvosta? No ... lähdettekö kanssani morsiameni luo ... mutta ei nyt!

— Vai niin, ijän ja kehityksen erilaisuus, kaikki tuo on herättänyt teidän kevytmielisyytenne. Ja te aijotte tosiaan mennä naimisiin tuon lapsen kanssa?

— Kyllä, miksi en? Juuri hänen kanssaan. Jokainen ajattelee ensi tilassa itseään ja sillä on aina parasta, joka paraiten osaa pettää muita, ha, ha! Mitä se merkitsee, että te niin äkkiä olette muuttunut hyveen ritariksi? Säästäkää minua, olkaa hyvä; minähän olen vain syntinen ihminen, hah, hah, haa!

— Ja kuitenkin kannatte huolta Katerina Ivanovnan lapsista ... sillä kai on myös erikoinen syynsä, luulen ma ... nyt ymmärrän kaikki.

— Minä pidän lapsista, näettekö; pidän paljon lapsista, nauroi Svidrigailov. — Voin kertoa erään sangen mieltäkiinnittävän tapauksen, joka ei vielä ole levinnyt ja joka juuri on yhteydessä heikkouteni kanssa lapsia kohtaan.

Sitten seurasi tarkka kertomus erään mitä pahimman laatusen tanssihuoneuston joistakin tapauksista, missä hän oli kohdannut erään rouvan ja hänen tyttärensä, jotka molemmat olivat tulleet maalta ja erehdyksestä sattuneet eksymään sinne. Tässäkin näyttelivät likaset yksityiskohdat pääosaa. Hän päätti sillä, että oli tutustunut noihin molempiin maalaisiin, seurannut heitä kotiin ja he kunnioittivat ja pitivät häntä suurella arvossa, — he ottavat minut ihastuneina vastaan ja pitävät suurella kunniana minun käyntini heidän luonaan. Jos tahdotte, voimme käydä heidän luonaan ... mutta nyt ei!

— Säästäkää minua likasilta, katalilta jutuiltaan, te irستاileva, katala elostelija!

— Kas vain Schilleriä, meidän Schilleriämme, hah, hah, haa! On va-t-elle, la vertu, se nicher? Tiedättekö mitä? Minä olen tarkotuksella moisia juttuja teille, saadakseni vain kuulla teidän huudahduksianne; ne ovat todellista nautintoa!

— Senpä kyllä uskon, tunnun itsestänikin naurettavalta, mutisi Raskolnikov pilkaten.

Svidrigailov nauroi täyttä kurkkua. Vihdoin kutsui hän Vilppua, maksoi ja nousi.

— No, tuntuupa siltä kuin olisin juonut sangen paljon ... assez causé! sanoi hän... — "Todellista nautintoa "!

— Senpä kyllä uskon! huudahti Raskolnikov samoin nousten, — moisesta iletävästä elostelijasta kuin teistä mahtaa tuntua erikoisen mieluselä saada kertoa moisia

roskasuuksia, erittäinkin aikoessanne juuri tehdä jotakin sellasta ... todellista nautintoa, ainakin sellaselle ihmiselle kuin te ... se on liikuttavaa.

— Mitä tarkoitate? vastasi Svidrigailov hieman kummastuneena katsellen Raskolnikovia. — Ymmärrätekö, teettekö ... ymmärrän yhtä ja toista ... sitäpaitsi olen unohtanut ... te voitte myös suorittaa jotakin. Mutta nyt riittääköön. Minä valitan avomielisesti, etten enää voi jatkaa keskustelua kanssanne; mutta ette te pääse minulta karkuun ... odottakaa vain...

Svidrigailov läksi majatalosta, Raskolnikov seurasi häntä. Svidrigailov oli vain hieman juovuksissa ja hänen juopumuksensa häveni jokusessa minuutissa. Hänellä mahtoi olla jotakin tekeillä, jotakin sangen tärkeää. Hän rypisti otsaansa. Raskolnikovia kohtaan oli hän viime hetkinä muuttunut paljon toisellaiseksi, julkeammaksi ja pilkallisemmaksi. Tämä huomasi sen ja kävi levottomaksi. Svidrigailov tuntui hänestä sangen epäiltävältä. Hän päätti seurata häntä.

Heidän tultuaan kadulle, sanoi Svidrigailov:

— Te menette oikealle, minä vasemmalle tai päinvastoin, joka tapauksessa ... adieu mon plaisir! Me kohtaamme kyllä.

Ja hän läksi oikealle Heinätoria kohti.

V.

Raskolnikov läksi hänen jälkeensä.

— Mitä tämä merkitsee? huusi Svidrigailov kääntyen... — Minähän muistan sanoneeni teille...

— Se merkitsee, ettette nyt pääse eroon minusta.

— Mitä?

Molemmat pysähtyivät hetkeksi toistensa eteen ja mittasivat toisiaan katseillaan.

— Kaikesta puolijuopuneesta puheestanne, alkoi Raskolnikov, — olen huomannut, ettette vielä ole luopunut katalista suunnitelmistanne sisareni suhteen, vaan että enemmän kuin ennen haudotte tuumia mielessänne. Minä tiedän, että sisareni sai tänä aamuna kirjeen. Koko yhdessäolomme ajan olette olleet sangen levoton. Voihan olla niinkin, että viime aikoina olette keksinyt jonkun toisenkin naisen, mutta minä tahdon henkilökohtaisesti tulla vakuutetuksi siitä...

Raskolnikovin olisi ollut vaikeata selvästi selittää, mitkä hänen aikeensa todella olivat ja mistä hän halusi henkilökohtaisesti tulla vakuutetuksi.

— Vai niin! Tahdotteko ehkä, että kutsun polisin?

— Olkaa hyvä!

He seisoivat vielä hetken vastapäätä toisiaan. Viimein muuttui Svidrigailovin kasvojen ilme. Tultuaan vakuutetuksi siitä, ettei hänen uhkauksensa vaikuttanut mitään Raskolnikoviin, muutti hän nopeasti muotoa ja sanoi ilosella ja ystävällisellä äänellä:

— Ah, olemmeko taas siinä... Tarkotuksella en ole koskenut teidän omiin asioihinne, vaikkakin minua luonnollisesti vaivaa uteliaisuus. Se on harvinainen juttu. Aijoin säästää sen toiseksi kerraksi, mutta teidän kykenette suututtamaan jokaisen. Hän... No, tulkaa sitten mukaan; mutta sanon teille jo etukäteen, että menen vain hetkeksi kotiin noutamaan rahoja, jonka jälkeen suljen ovet ja lähden illalla saarille. Mitä hyötyä on silloin seuraamisesta?

— Minä menen Sofia Semjonovnan luo pyytämään anteeksi sitä, etten ollut läsnä hautajaisissa.

— Sen voitte tehdä, jos se teitä rauhoittaa; mutta Sofia Semjonovna ei ole kotona. Hän on mennyt noitten kolmen lapsen kanssa erään ylhäisen vanhan naisen luo, joka on muuan entisistä tuttavistani ja joka nyt on lastenkodin johtajatar. Minä olen lumonnut eukon sijoittamalla rahaa noita kolmea orpoa varten. Sitäpaitsi olen itse lahjottanut yhtä ja toista laitokselle, ja sitten kerroin hänelle Sofia Semjonovnan historian, täysin rehellisesti, mitään salaamatta. Vaikutus oli kuvaamaton. Siksipä on Sofia Semjonovnakin kutsuttu ... hotelliin kohtaamaan niitä ylhäisiä naisia, jotka ovat tulleet maalta tänne.

— Saman tekevää; menen sentään hänen luokseen!

— Kuten suvaitsette; tänään en kuitenkaan voi olla toverinanne. Minun puolestani saatte tehdä mitä haluatte. Sanokaa, minä olen vakuutettu siitä, ettekö ole minua kohtaan noin epäluulonen ainoastaan sen vuoksi, että olen ollut kyllin hienotunteinen jättämään koskettelematta tuon kysymyksen... Te kyllä ymmärrätte? Se kai tuntuu teistä tavattomalta? Minä lyön vetoa siitä, että asianlaita on sellainen. Tulevaisuudessa kyllä varon olemasta niin hienotunteinen!

— Ja kuuntelemasta ovella!

— Ah, kas siinä se on! nauroi Svidrigailov... — Minä olisin tosiaan kaiken esiintyneen johdosta pitänyt sitä sangen omituisena, ellette te olisi esiintynyt, hah, hah, haa! No, jospa käsitinkin jotakin siitä, mitä te ... tuolla kerralla ... puhuitte ja kerroitte Sofia Semjonovnalle, mitä se sitten merkitsee? Olen ehkä ihminen, joka on täysin kivettynyt

vanhoihin muotoihin. Selittäkää Jumalan tähden rakkaimpani, selittäkää uusimmat periaatteet minulle.

— Te ette ole voinut kuulla mitään, ette sanaakaan! Kaikki on valetta!

— Enhän siitä puhukkaan, en sanaakaan, (vaikka olenkin kuullut yhtä ja toista), en, vain että te lakkaamatta huudatte oi ja voi, että Schillersielunne alati liikkuu teissä. Niinpä ei esim. nykyään enää saisi kuunnella ovella! Jos niin on, niin menkää heti viranomaisten luo ja selittäkää: sitä ja sitä on minulle tapahtunut, se on vain pieni teoretinen hairahdus. Jos todella olette sitä mieltä, että on sopimatonta kuunnella ovilla, mutta sitävastoin luvallista mielensä mukaan murskata vanhojen akkojen kalloja ... matkustakaa silloin mahdollisimman pian Amerikkaan! Ehkei se vielä ole liian myöhäistä. Minä puhun suoraan. Jos teiltä puuttuu matkarahoja, annan minä niitä teille.

— Minä en ollenkaan ajattele sitä, vastasi Raskolnikov vastenmielisesti.

— No, minä ymmärrän (teidän ei tarvitse ujostella, ellette halua puhua, vaietkaa sitten); minä tiedän jo, minkä kysymyksen olette pannut päiväjärjestykseen: moraalialia, kansalais- ja ihmisoikeutta koskevan kysymyksen, eikö totta? Heittäkää se hiiteen, mihinkä se kelpaa, hah, hah, haa! Onko se sentähden, että pidätte itseänne kansalaisena ja ihmisenä? Jos niin on, ei teidän tule puuttua *tähän*, tiedätte mitä tarkoitan, sillä siinä tapauksessa ei se ole teidän alaanne. No, miten on, eikö olisi parempi, että ampuisitte kuulun päähänne, tai ehkei teillä ole halua siihen?

— Minä otaksun, että teidän tarkoituksenne on suututtaa minut, sen vuoksi jätän teidät.

— Te olette narri; mehän olemme kohta perillä... Olkaa hyvä ja tulkaa kanssani. Kas tuossa on Sofia Semjonovnan portti. Voittehan itsekkin nähdä, ettei siellä ole ketään kotona. Ellette usko minua, niin kysykää Kapernaumovilta, Sonja jättää aina avaimensa sinne. Siinähan rouva Kapernaumov on ... mitä? (hän on hieman kuuro) lähtenyt kaupungille? Minne?... Nyt olette kuullut. Hän ei ole kotona, eikä palaja ennenkuin myöhään illalla. Olkaa hyvä ja tulkaa luokseni! Tehän halusitte käydä luonani. Nyt olette minun asunnossani. Rouva Rösslich ei ole kotona. Hän on lakkaamatta toimissa, mutta hän on oivallinen ihminen, sen voin vakuuttaa teille ... ehkä voisi hän olla hyödyksi teille, jos voisitte olla hieman järkevämpi. Katsokaa nyt tarkasti. Kirjotuspöydästä otan nyt viiden prosentin vekselin (olkaa hyvä ja katsokaa, miten monta niitä on jälellä), illalla vaihdan sen. Oletteko nyt tarkoin nähnyt kaikki? Minulla ei ole yhtään menetettävää. Nyt lukitsen kirjotuspöydän ja samoin oven ja me olemme taas portailla. Otammeko vaunut? Minä lähden saarille. Kas tässä meillä on

ajoneuvot, sen otan ja lähden Jalaginiin... Vai niin, te ette tahdo? Ettekö halua täyttää roolianne? Vain pieni kävelyretki!... Te ehkä pelkääte sadeilmaa? Ei tee mitään, nostamme vaununkaton.

Svidrigailov istui jo ajoneuvoissa. Raskolnikov harkitsi mielessään, eivätkö hänen epäilyksensä edes tällä hetkellä olleet perusteettomat. Vastaamatta kääntyi hän ja läksi Heinätorin suuntaan. Jos hän vain kerrankin olisi katsahtanut taakseen, olisi hän huomannut, että Svidrigailov antoi ajurin pysäyttää tuskin ajettuaan sataa metriä, maksoi ja oli taas jalkakäytävällä. Raskolnikov ei huomannut mitään. Syvä inho työnsi hänet Svidrigailovista eroon. "Miten saatoin yhtä ainoata hetkeäkään odottaa mitään tältä raa'alta ja katalalta konnalta!" huudahti hän tietämättään. Ehkä oli hänen tuomionsa liian hätäinen ja kevytmielinen. Svidrigailovissa oli joku "jokin", joka loi häneen jonkullaista salaperäistä alkuperäisyyttä. Mitä hänen sisarensa tuli, oli Raskolnikov kaikista Svidrigailovin löpöttelyistä huolimatta täydelleen vakuutettu siitä, ettei Svidrigailov jättäisi häntä rauhaan, mutta hänen oli liian raskasta ja sietämätöntä alituisesti ajatella sitä.

Tapansa mukaan oli hän parikymmentä askelta käytyään vaipunut syviin ajatuksiin. Tultuaan sillalle pysähtyi hän kaidepuun ääreen ja katseli alas veteen. Äkkiä seisoivat Avdotja Romanovna hänen takanaan.

Raskolnikov oli kohdannut hänet keskellä siltaa ollenkaan huomaamatta häntä. Dunetshka ei ollut koskaan nähnyt veljeään sellasena kadulla ja pelästyi sen vuoksi huomattavasti tämän ulkomuodosta. Hän pysähtyi epävarmana siitä, pitikö hänen puhutella häntä vai ei. Äkkiä hän huomasi Svidrigailovin, joka tuli häntä vastaan Heinätorilta.

Tämä näytti lähestyvän salaperäisesti ja varovasti. Hän ei tullut laiturille, vaan jäi seisomaan sen viereen ja koetti kaikin tavoin olla Raskolnikovia näkemättä. Hän oli jo nähnyt Dunjan ja antanut merkin hänelle. Hän näytti tahtovan osottaa, ettei Dunja puhuttelisi veljeään, vaan jättäisi hänet rauhaan. Hän viittasi Dunjalle, että tämä tulisi hänen luokseen.

Dunja täytti hänen toivomuksensa. Kulki hiljaa veljensä ohi ja läheni Svidrigailovia.

— Tulkaa, kiiruhtakaa, kuiskasi Svidrigailov hänelle. — Minä en halua että Rodion Romanovitsh saa tietoa yhtymisestämme. Minun täytyy sanoa teille, että äsken istuin hänen kanssaan eräässä läheisyydessä olevassa ravintolassa, josta hän tapasi minut ja että minun oli sangen vaikeata päästä eroon hänestä. Hän on selvillä siitä, että te

olette saanut kirjeen minulta ja epäilee sen vuoksi. Minä en usko, että te olette sanonut mitään siitä, mutta kukahan sen on mahtanut tehdä?

— Nyt olemme hänen näkyvistään, keskeytti Dunja, — nyt ei hän enää voi nähdä meitä. Ilmotan täten teille, etten seuraa teitä pitemmälle. Mitä teillä on ilmottamista minulle, sen voitte sanoa tässä kadulla.

— Sitä en voi ollenkaan sanoa teille; sitäpaitsihan meidän on myös kuultava Sofia Semjonovnaa, ja sitten näytän teille joitakin asiakirjoja ... ja sitäpaitsi, ellette voi suostua seuraamaan minua kotiin, luovun kaikista selityksistä ja lähden heti tieheni. Mutta minä pyydän teitä tarkoin harkitsemaan, sillä veljenne mieltäkiinnittävä salaisuus on tykkänään minun käsissäni.

Dunja jäi seisomaan neuvottomana ja lävisti Svidrigailovin katseineen.

— Mitä te tosiaan pelkätte? sanoi tämä levollisesti... — Eihän kaupunki ole mikään kylä. Ja sitä paitsi olette te vahingoittanut minua maalla enemmän kuin minä teitä; mutta täällä...

— Oletteko ilmoittaneet kaikki Sofia Semjonovnalle?

— En, en ole sanonut hänelle sanaakaan, enkä edes tiedä, onko hän kotona. En tahdo vielä puhua kenenkään kanssa siitä, kadunpa sitäkin, että olen maininnut siitä teille. Pieninkin varomattomuus voi turmella kaikki. Minä asun aivan tässä läheisyydessä, juuri tässä talossa; nyt olemme jo perillä. Tuossa on talonmies, hän tuntee minut; näettekö, hän tervehtii; hän näkee, että menen yhdessä naisen kanssa ja varmaan jo tarkannut teidän ulkomuotoanne; sehän on edullista teille, jos pelkätte tai epäilette. Suokaa anteeksi, jos puhun aivan suoraan. Sofia Semjonovna asuu aivan minun vieressäni. Miksi pelkätte kuin pieni lapsi; olenko tosiaan niin pelottava?

Svidrigailovin kasvot kääntyivät säälivään hymyyn, vaikkei hän ollutkaan ilosella tuulella. Hänen sydämensä jyskytti ja hengenveto takertui hänen kurkkuunsa; tarkotuksella puhui hän sangen äänekkäästi salatakseen mielenliikutustaan. Hänen huomautuksensa, että Dunja pelkäsi kuin lapsi ja että hän Dunjan silmissä oli pelottava, suututti tätä.

— Vaikka tiedänkin, että te olette ... kunniantuntoa vailla oleva henkilö, en kuitenkaan pelkää teitä. Menkää te edellä, sanoi hän ulkonaisesti levollisena, vaikka hänen kasvonsa olivat sangen kalpeat.

Svidrigailov pysähtyi Sonjan asunnon edustalle.

— Suvaitsetteko minun katsoa, onko Sonja kotona... Ei, sepä paha onni! Mutta hän voi palata myöhemmin. Koska hän nyt on mennyt ulos, on se luultavasti tapahtunut orpojen vuoksi. Äiti on kuollut. Minunkin on täytynyt sekottua heidän asioihinsa ja tehdä jotakin heidän hyväkseen. Ellei Sofia Semjonovna ole palannut kymmenen minuutin kuluttua, lähetän hänet teidän luoksenne heti hänen kotiin tultuaan, vielä tänään jos niin haluatte. Olkaa hyvä ... tämä on asunto. Tässä on kaksi huonettani. Tuossa on emäntäni, rouva Rösslichin asunto. Minä siis näytän teille tärkeät asiapaperini, kas tänne! Sänkykamaristani johtaa tämä ovi kahteen aivan tyhjiin huoneeseen, jotka ovat vuokrattavina. Kas tässä ... katsokaa tarkasti ympärillenne...

Svidrigailovin asuntona oli kaksi jotenkin suurta huonetta. Dunetshka katseli epäilevästi ympärilleen, mutta ei voinut huoneen kalustuksessa tai ulkomuodossa keksiä mitään epäiltävää, vaikka sellasta saattoi vainuta huoneitten asemasta kahden asumattoman huoneen välillä. Sillä päästäkseen niihin oli nimittäin kuljettava kahden emännän huoneustoon kuuluvan tyhjän huoneen läpi. Sänkykamarista hän osotti Dunetshkalle ovea avatessaan tuon vuokrattavana olevan yhtä tyhjän huoneuston. Dunetshka jäi seisomaan kynnykselle ymmärtämättä, miksi seuralaisensa näytti hänelle tätä kaikkea. Mutta Svidrigailov riensi selittämään sitä hänelle.

— Kas tässä, tässä näette kaksi suurta huonetta. Näettekö oven, se on lukossa. Oven vieressä on tuoli, ainoa, mikä on täällä. Minä olen tuonut sen tänne omasta asunnostani voidakseni kuulla paremmin. Tuossa aivan oven takana on Sofia Semjonovnan pöytä, jonka ääressä molemmat istuivat ja puhuivat keskenään. Kaksi iltaa olen istunut ja kuunnellut tuolla tuolilla, joka kerralla kahden tunnin ajan ... minä olen siis ollut tilaisuudessa kuulemaan yhtä ja toista, vai mitä arvelette!

— Te olette siis kuunnellut?

— Kyllä, minä olen kuunnellut; tulkaa nyt asuntooni, täällä ei voi edes istuakaan.

Hän vei Avdotja Romanovnan takasin ulommaiseen huoneeseensa, jota hän käytti salonkina ja pyysi häntä istuutumaan. Itse istuutui hän pöydän toiseen päähän ainakin sylen etäisyydelle hänestä, mutta hänen silmissään mahtoi jo sama tuli alkaa palaa, joka ennen niin pelätti Dunetshkaa, sillä hän vavahti nytkin ja katseli ympärilleen melkein pätahtomatta. Hän ei ilmeisesti tahtonut näyttää mitään epäluuloa. Mutta huoneitten yksinäinen asema pelätti häntä. Hän aikoi juuri kysyä, eikö edes emäntä ollut kotona, mutta jätti sen tekemättä ... ylpeydestä. Sitäpaitsi oli hänen sydämensä täynnä tuskaa, joka karkotti huolet hänen omasta turvallisuudestaan. Hän kärsi tavattomia tuskia.

— Tuossa on kirjeenne, alkoi hän laskien sen pöydälle... — Onko se mahdollista, mitä siinä kirjoititte? Te viittaillette rikokseen, jonka veljeni muka olisi tehnyt. Viittailu on liian selvä teidän voidaksenne sitä kieltää. Minä tahdon ilmottaa teille, että olen jo kuullut jotakin tämän hullutuksen johdosta ja etten usko sanaakaan siitä. Se on katala ja naurettava epäluulo. Minä tunnen koko jutun, tiedän myös missä ja miten se on syntynyt. Teillä *ei voi* olla mitään todisteita. Te lupaatte sellasia ... puhukaa siis. Mutta minä sanon teille jo etukäteen, etten pane niihin mitään painoa.

Dunetshka puhui nopeasti ja kiihkeästi; veri nousi hänen päähänsä.

— Ellette uskoisi mitään siitä, mitä kirjoitin teille, ette olisi tullutkaan tänne. Miksi olette siis tullut tänne? Uteliaisuudestako vain?

— Älkää kiusatko minua, puhukaa, puhukaa!

— Täytyy myöntää, että te olette urhokas tyttö. Jumal'auta, luulin teidän ottavan herra Rasumihinin kanssanne, mutta hän ei ollut kanssanne, eikä läheisyydessäkään; olen katsellut tarkasti ympärilleni. Te siis halusitte säästää Rodion Romanovitshia? Muuten on kaikki mitä te teette taivaallista... Mitä veljeenne tulee, niin, mitä pitää minun sanoa? Tehän äsken näitte hänet ... millasena pidätte häntä?

— Ei kai hänen ulkomuotonsa liene teidän ainoa todisteenne?

— Ei, ei ollenkaan, minä nojaan hänen omiin sanoihinsa. Hän on käynyt täällä Sofia Semjonovnan luona kahtena iltana peräkkäin. Minä jo sanoin teille, missä he istuivat. Hän on tehnyt täydellisen synnintunnustuksen ... hän on murhaaja. Hän löi kirveellä kuoliaaksi erään vanhan virkamiehen vaimon, pantinottajan, jolle hän oli pantannut joitakin pikku kapineita, murhasi myös hänen sisarensa Lisavjetan, joka tuli sisään hänen ryöväystä toimittaessaan. Kaiken tämän kertoi hän sana sanalta Sofia Semjonovnalle, joka ainoastaan tuntee salaisuuden, itse suoraan tai välillisesti ottamatta osaa murhaan, päinvastoin, hän vallan värisi silloin kuten tekin nyt. Rauhottukaa, ei Sonja häntä kavalla.

— Se ei ole mahdollista! mutisi Dunetshka huulet kalmankalpeina ja henkeään vetäen... — Se ei ole mahdollista, ei ole pienintäkään syytä ... ei mitään syytä ... se on valetta, valetta!

— Hän on ryövännyt tuon akan ... siinä syy. Hän otti rahat ja arvoesineet, mutta omien sanojensa mukaan ei hän ole käyttänyt niistä mitään, vaan kätki ne johonkin kiven alle. Mutta vain siksi, ettei hän uskaltanut käyttää niitä.

— Onko se mahdollista, että hän olisi varastanut ja ryövännyt? Että hän edes olisi saattanut ajatella sellasta? huudahti Dunja hypähtäen paikaltaan. — Te tunnette hänet, olette nähnyt hänet? Onko mahdollista, että hän on *varas*?

Dunja näkyi tahtovan saada Svidrigailovia uskomaan veljeä viattomaksi; kaikki hänen tuskansa oli kadonnut.

— Avdotja Romanovna, onhan tuhansia ehtoja ja mahdollisuuksia. Varas varastaa ja tietää, että hän on konna. Olen kuullut puhuttavan eräästä aatelismiehestä, joka ryöväsi postin; kuka tietää, vaikkapa hän olisi uskonut tehneensä jotakin suuremmoista! Luonnollisesti en minäkään olisi uskonut sitä, jos joku olisi kertonut sitä minulle, mutta minun oli uskottava omia korviani. Hän on myöskin selittänyt kaikki syynsä Sofia Semjonovnalle. Tämä ei alussa uskonut korviaan, mutta silmiään oli hänen uskottava: Rodion Romanovits kertoi kaikki henkilökohtaisesti hänelle.

— Mitkä olivat sitten nuo syyt?

— Se on pitkä juttu, Avdotja Romanovna. Miten on minun sanominen ... se on omituinen, kummallinen teoria, jotenkin kuin minä tahtoisin sanoa, että rikos saattaa olla luvallinen, kun tarkotusperä oikeuttaa sen. Se voi olla luvallinen, kun satoja hyviä tekoja versoo yhdestä huonosta. Tämä oli hänen ajatuksensa. Luonnollista on sietämätöntä nuoren, lahjakkaan miehen, joka on rajattoman itserakas, tietää, että hän tarvitsee vain kolme sataa ruplaa päästäkseen pintehistä ja muuttaakseen koko tulevaisuutensa, mutta että nämä kolme sataa ruplaa, ikävä kyllä, puuttuvat häneltä. Lisätkää tähän: nälästä, kurjasta asunnosta, kuluneista vaatteista johtuva katkeroituminen, omituisen, yhteiskunnallisen asemansa, ja päälle kaupan äitinsä ja sisarensa köyhyyden täydellinen tuntemus! Mutta ylpeys ja ylimielisyys ovat luultavasti olleet hänen paraita perusteitaan. Mahdollisesti myös jalommat tunteet ... niin, Jumala tietäköön, miten asianlaita on. Minä en tuomitse häntä, älkää sitä luulko. Muuan teoria, jonka hän itse on muodostanut, on myös yhteydessä sen kanssa; sen mukaan jakaantuisivat ihmiset yhtäällä työkaluihin ja toisaalla valittuihin luontoihin. Ottaen huomioon jälkimäisten ylemmän aseman, ei heille ole kirjoitettu mitään lakia. He sen sijaan kirjottavat lakeja muille, niille niin kutsutuille työkaluille. Une théorie comme une autre. Napoleonilla on nimittäin ollut suuri vaikutus häneen, ja hän on vetänyt sen johtopäätöksen, etteivät nerokkaat henkilöt epäile tehdä rikosta, vaan edistyvät arvelematta. Hän näyttää kuvittelevan mielessään, että hän itse kuuluu noitten harvojen valittujen piiriin. Hän on kärsinyt paljon ja kärsii vielä ajattellessaan, että hän tosin on kyennyt luomaan teorian, mutta ettei hän arvelematta saattanut kulkea rajan yli. Itserakkaalle nuorelle miehelle se on masentavaa, etenkin meidän aikanamme...

— Entä hänen omatuntonsa? Tehän kuvaatte hänet vallan moraalista tunnetta vailla olevaksi. Kuuluuko hän niihin, jotka...

— Ah, Avdotja Romanovna, nyt on kaikki hänessä mennyt sekasin. Meillä venäläisillä on laajaperäinen luonto, kuten maamme, ja olemme sangen taipuvaisia fantastisuuteen ja uskonnollisuuteen. Mutta laajaperäisen luonnon omaaminen ilman etevää nerokkuutta ... se on onnettomuus. Mutta te tunnette mielipiteeni, minä en tuomitse ketään. Mehän puhuimme siitä usein puutarhassa, terassilla. Te soimasitte minua usein tästä laajaperäisyydestä. Kuka tietää, vaikka se olisi ollut samaan aikaan, jolloin veljenne loikoili sohvalleen ja valmisteli suunnitelmiaan. Kuitenkaan en itse tahraa käsiäni. Se kuuluu periaatteisiini. Mehän olemme usein ennen puhuneet siitä asiasta. Silloin oli minulla onni herättää teissä mielenkiintoakin... Mutta te kalpenette, Avdotja Romanovna.

— Minä tunnen tämän teorian, olen lukenut hänen tutkielmansa ihmisistä, joille kaikki on luvallista... Rasumihin antoi sen minulle.

— Rasumihin? Veljenne väitöskirjan? Siitä en ollut selvillä. Se mahtaa olla intressantti? Mutta minne aiotte lähteä, Avdotja Romanovna?

— Tahdon puhua Sofia Semjonovnan kanssa, sanoi Dunja heikolla äänellä. — Mitä tietä on mentävä päästäkseen hänen luokseen? Hän on jo ehkä tullut kotiin. Minä haluan heti puhua hänen kanssaan. Ehkä...

Avdotja Romanovna vaiken, sillä hän ei saattanut sanoa enää mitään.

— Sofia Semjonovna ei tule ennenkuin myöhään illalla, muuten olisi hän jo ollut täällä.

— Sinä valehtelet! Minä ymmärrän sen selvästi. Kaikki, mitä olet sanonut, on valetta... Se on kaikki valetta!... Minä en usko sinua! huusi Dunja suunniltaan. Hän oli menettänyt tajuntansa ja oli vähällä pyörtyä.

— Avdotja Romanovna, mikä teidän on! Rauhottukaa! Tässä on vettä!

Svidrigailov pirskontti joitakin pisaroita vettä hänen kasvoilleen ja hän tuli tajuihinsa.

— Vaikutus oli liian voimakas, mutisi Svidrigailov otsaansa rypistäen. — Avdotja Romanovna, voitte olla vallan levollinen. Muistakaa, että teillä on ystäviä. Me pelastamme hänet, vapautamme hänet. Haluatteko, että pakenen ulkomaille hänen kanssaan? Minulla on rahaa; kolmessa päivässä hankin passin. Tulevaisuudessa voi hän sovittaa, mitä on rikkonut. Ehkä hänestä kaikesta tästä huolimatta tulee suuri mies... No, ettekö tunne olevanne parempi?

— Lurjus!... Sinä pilkkaat minua! Päästä minut!

— Mutta minne aijotte?

— Hänen luokseen. Missä hän on?... Te sen tiedätte. Miksi on tämä ovi suljettu? Mehän tulimme tänne tästä ovesta, mutta nyt se on suljettu. Koska se tapahtui?

— Minä en voinut paneutua sen vaaran alaseksi, että joku muu saattaisi kuulla keskusteluamme. Minä en yhtään pilkkaa teitä. Mihin nyt aijotte tuossa tilassa? Te teette hänet hulluksi ja hän ilmasee itsensä. Häntä jo epäillään ja vainotaan. Te ette voi tehdä muuta kuin paljastaa hänet. Odottakaa vain. Minä näin hänet äsken ja puhuin hänen kanssaan. Vielä hän voidaan pelastaa. Istuutukaa, niin harkitsemme yhdessä, mitä on tehtävä. Tästä syystä minä vain kehotin teitä tulemaan luokseni pohjia myöten tutkiaksemme asiaa. Istukaa toki!

— Millä lailla tahdotte pelastaa hänet? Voidaanko häntä pelastaa?

Dunja istuutui. Svidrigailov tempasi tuolinsa lähemmäksi häntä.

— Se riippuu tykkänään teistä, pelkästään teistä, alkoi hän, jolloin hänen silmänsä saivat onnettomuutta ennustavan kiilteen.

Dunja säpsähti pelästyksestä ja vetäytyi takasin. Svidrigailov värisi.

— Niin ... yksi sana teiltä, ja hän on pelastettu! Minä ... minä tahdon hänet pelastaa. Minulla on rahaa ja ystäviä, minä hankin passin, yhden hänelle ja yhden minulle. Minulla on ystäviä, jotka ovat sangen vaikutusvaltasia. Minä otan myös passin teitä ja äitiänne varten. Ette te tarvitse Rasumihinia? Minäkin rakastan teitä ... loppumattomasti. Antakaa minun suudella hameenne poimuja, minä rukoilen sitä teiltä! Sanokaa: tee se ... ja minä teen sen. Kaikkea tahdon tehdä, mahdotontakin. Mitä te uskotte, sitä haluan minäkin uskoa. Minä voin kaikkea, kaikkea! Älkää katselko minua tuolla lailla! Ettekö tiedä, että tapatte minut!...

Hänen liikutuksensa oli niin suuri, että hän melkein oli pyörtyä. Dunja hypähti paikaltaan ja syöksähti ovea kohti.

— Avatkaa, avatkaa! huusi hän. — Avatkaa! Eikö siellä ole ketään, joka minua kuulisi?

Svidrigailov oli tällä välin tyyntynyt ja nousi nyt paikaltaan. Ilkeä ja pilkallinen hymy vääristi hänen kasvonsa.

— Ketään ei ole kotona, sanoi hän vitkallisella äänellä. — Emäntä on lähtenyt kaupungille ja te huudatte turhaan. Te kiihotutte aivan hyödyttömästi.

— Missä on avain? Katala konna, avaa heti ovi!

— Minä olen kadottanut avaimen, enkä voi löytää sitä.

— Ah ... te siis aiotte käyttää väkivaltaa! huudahti Dunja kalmankalpeana ja pakeni nurkkaan, jossa hän nopeasti veti lähellä olevan pöydän eteensä. Hän ei huutanut, mutta hänen silmänsä olivat kuin kiinnikasvaneet pyöveliin ja hän tarkkasi häntä huolellisesti. Svidrigailov ei liikahdannut. Hän seisoj vastapäätä Dunjaa toisessa päässä huonetta. Hän oli vielä kalpea ja tuo pilkallinen hymy leikki vielä hänen huulillaan.

— Te puhuitte äsken väkivallan käyttämisestä, Avdotja Romanovna. Jos minulla tosiaan on tarkoitus tehdä sitä, voitte kai hyvin kuvitella mielessänne, että olen ottanut varovaisuusseikat huomioon. Sofia Semjonovna ei ole kotona. Viisi suljettua huonetta erottaa teidät Kapernaumovin asunnosta. Minä olen vähintään kaksi kertaa niin vahva kuin te, eikä minun tarvitse pelätä mitään, sillä te ette voi perästäpäin edes syyttää siitä; vai tahdotteko paljastaa veljenne? Kukaan ei teitä uskoisi. Sillä missä tarkoituksessa kävisi nuori tyttö yksinäisen miehen asunnossa? Vaikkapa te uhraisitte veljennekin, ette voisi todistaa mitään.

— Konna! kuiskasi Dunja inholla.

— Kernaasti! Personallisen vakaumukseni mukaan olette vallan oikeassa ... käytökseni on katalaa. Minä voin vakuuttaa teille, ettei teidän ollenkaan tarvitse kärsiä omantunnontuskia, jos suostuisitte ... *vapaaehtos* pelastamaan veljenne. Te olisitte siinä tapauksessa vain taipunut olosuhteitten mukaseksi ... ylivallan edessä, jos välttämättä tahdotte käyttää sitä sanantapaa. Ajatelkaa tarkoin! Veljenne ja äitinne kohtalo on käsissänne. Minä olisin orjanne ... koko elämäni ajan ... tässä tahdon odottaa.

Svidrigailov istuutui sohvalle hieman matkan päähän Dunjasta. Tämä ei epäillyt yhtään enää tekemäänsä päätöstä. Sitäpaitsi tunsj hän Svidrigailovin...

Äkkiä veti hän taskustaan revolverin, viritti hanan ja laski sen eteensä pöydälle.

Svidrigailov hypähti istuimeltaan.

— Oh, onko asia sillä kannalla! huudahti hän kummastuneena häpeämätön hymy huulillaan. — Se muuttaa asian tykkänään, Avdotja Romanovna. Se helpottaa asiaa suuresti minun puoleltani. Oletteko saanut tuon revolverin herra Rasumihinilta? Ei, minäpä näen, että se kuuluu minulle. Se on vanha tuttu, jota olen kauvan etsinyt. Ampumaharjoituksemme maalla eivät siis ole olleet hyödyttömät.

— Se ei ole sinun revolverisi, vaan Marfa Petrovnan. Hänet olet sinä murhannut, senkin konna! Sinulla ei ollut mitään omaa hänen talossaan. Minä otin sen

aavistaessani miten pitkälle sinä saattaisit mennä. Älä koeta ottaa yhtä ainoatakaan askelta, sillä silloin tapan sinut!

Dunja oli suunniltaan. Hän tähtäsi aseella Svidrigailovia.

— No, miten veljenne käy? Minä kysyn vain uteliaisuuden pakottamana, sanoi Svidrigailov yrittämättä tullakaan lähemmäksi.

— Ilmase hänet, jos sinulla on halua. Älä tule lähemmäksi, sillä silloin minä ammun! Sinä sekotit myrkyä vaimollesi. Minä tiedän, että itse olet murhaaja.

— Oletteko tosiaan varma siitä, että minä olen myrkyttänyt Marfa Petrovnan?

— Olen, itsehän olet viittaillut sitä. Olet sen tehnyt varmasti... Minä tiedän, että sinä matkustit kaupunkiin noutamaan myrkyä ... sinulla oli sitä varalla. Sinä olet konna!

— Jos se totta olisikin, olisin sen tehnyt vain sinun tähtesi. Sinä olit ainoa syy, jonka vuoksi olisin ollut rikollinen.

— Sinä valehtelet! Minä olen aina ... aina vihannut sinua.

— Avdotja Romanovna, te unohdatte, että te sangen pitkän aikaa piditte minusta; se oli siihen aikaan jolloin toivoitte kääntävänne minut ... näin sen teidän silmistänne. Muistatteko tuota kuutamoiltaa satakielen laulaessa?

— Valehtelet, valehtelet!

Dunjan silmät salamoivat suuttumuksesta.

— Valehtelenko minä? No, jos sinulla on halua väittää sitä, kernaasti minun puolestani. Tuollasesta ei naisia tule muistuttaa. — Hän nauroi. — Minä tiedän, että sinä ammut minut, hurja kissanpoikani, no, ammu sitten!

Dunja kohotti revolverin ja katseli ahdistajaansa. Itse oli hän kalmankalpea; suuret, mustat silmät säkenöivät ja huulet vapisivat. Hänen päätöksensä oli varma. Hän odotti ratkasevaa liikettä. Svidrigailov ei ollut koskaan nähnyt häntä niin kauniina kuin nyt. Se tuli, mikä tällä hetkellä välkähteli Dunjan silmistä, tuntui polttavan Svidrigailovin ja hänen sydäntään ahdisti halpauksentapasesti.

Hän otti askeleen eteenpäin ja Dunja ampui. Kuula kosketti uhrin tukkaa ja lensi seinään. Svidrigailov pysähtyi, nauraen äänettömästi.

— Ampiainen on pistänyt! Tähdätty suoraan päähän... Mitä tämä on?... Verta? — Hän veti taskustaan nenäliinan pyyhkiäkseen pois verta; jota putoili vasemmasta

ohimosta. Nähtävästi oli kuula piirtänyt ihoa. Dunja laski revolverin. Hän tunsu hämmentyneensä ja näytti tuskin tietävän, mitä oli tehnyt.

— Ampukaa kerta vielä! Minä odotan, sanoi Svidrigailov matalalla äänellä ja synkästi hymyillen. — Kiiruhtakaa, muuten ehkä onnistun tarttumaan teihin, ennenkuin olette virittänyt hanaa.

Dunja vavahti, viritti hanan ja kohotti taas revolveria.

— Antakaa minun mennä! huudahti hän epätoivosena. — Minä vannon ampuvani vielä kerran ... minä ... tapan teidät.

— No, entä sitten?... Kolmen askeleen päästä kai ei ole vaikeata tavata minuun. Mutta ellette tapa minua ... niin... Hänen silmänsä säkenöivät ja hän otti pari askelta Dunjaa kohti.

Dunetshka ampui, mutta ... laukaus petti.

— Huonosti ladattu. Eipä vahinkoa. Pankaa uusi nalli sijaan, minä odotan.

Svidrigailov oli kahden askeleen päässä Dunjasta ja katseli häntä himokkain silmin. Dunja ymmärsi, että mies aikoi ennen kuolla kuin päästää häntä pois ja...

"Luonnollisesti surmaan minä hänet kahden askeleen päästä", ajatteli hän.

Äkkiä heitti hän revolverin pois.

— Te heitätte pois sen! huudahti Svidrigailov vetäen syvän henkäsyn. Veri virtasi hänen päähänsä, eikä vain sen tähden, että hengenvaara oli kadonnut — sitä ajatteli hän vähän tällä hetkellä. Se oli ehkä pikemmin vapautus jostakin toisesta tunteesta, syvää sieluntuskaa, jota hän ei edes hyvin kyennyt selittämään itselleenkaan.

Hän astui Dunjan luo ja kiersi kätensä hänen vyötäröilleen. Dunja ei tehnyt vastarintaa, mutta katseli häntä rukoilevin silmäyksin. Svidrigailov aikoi sanoa jotakin, sillä hänen huulensa liikahtivat, mutta mitään ääntä ei kuulunut.

— Antakaa minun mennä! sanoi Dunja rukoilevasti.

Svidrigailov vapisi. Hänen äänessään oli vallan toinen sointu kuin ennen.

— Sinä et siis rakasta minua? kysyi hän matalalla äänellä.

Dunja puisti päätään.

— Etkä ... sinä koskaan rakastakkaan minua.

— En koskaan!

Kauhea, hiljainen taistelu myllersi Svidrigailovin sielussa. Sitten päästi hän Dunjan, lähestyi ikkunaa ja katseli ulos. Pari hetkeä kului siten.

— Siinä on avain! Ottakaa se ja kiiruhtakaa pois! Hän otti sen taskustaan ja laski taakseen pöydälle kääntymättä ollenkaan...

Dunja lähestyi pöytää ottamaan sitä.

— Kiiruhtakaa, kiiruhtakaa! toisti Svidrigailov yhä vieläkkään kääntymättä ja tekemättä pienintäkään liikettä. Mutta tuolla sanalla "kiiruhtakaa" oli pelottava sointu.

Dunja käsitti vaaran, tempasi avaimen käsiinsä ja juoksi ovelle, avasi sen nopeasti ja syöksyi huoneesta. Minuutin kuluttua oli hän puolitainnoksissa laiturilla, poistuen sieltä nopein askelin.

Svidrigailov oli jokusen hetken ikkunan ääressä. Sitten hän kääntyi ja pyyhkäsi kädellä otsaansa. Hänen kasvojaan valasi omituinen hymy, surullinen, väsynyt, epätoivonen hymy. Puolikuivunut veri oli tahrannut hänen kätensä. Hän katseli sitä harmistuneena, kastoi pyyhinliinaa veteen ja pesi otsansa. Äkkiä hän huomasi revolverin, jonka Dunja oli heittänyt luotaan. Hän otti sen käsiinsä ja katseli sitä. Se oli pieni kolmipiippunen taskurevolveri, vanhaa mallia; se oli vielä ladattu. Hän pisti sen taskuunsa, otti hattunsa ja läksi ulos.

VI.

Koko tämän illan kello kymmeneen saakka kuljeskeli hän eri kapakoissa, toisesta toiseen. Eräässä näistä tapasi hän Katjan, joka taas esitti laulua "konnista tyranneista", joka "alkoi Katjaa suudella".

Svidrigailov juotti Katjaa ja posetivinsoitajaa, lakeijoita ja laulajia ja kohta kirjuriakin. Nämä jälkimäiset, jotka kiinnittivät hänen huomiotaan vinojen neniensä muotoon; toisella oli nenä kallistunut oikeaan, toisella vasempaan. Tämä hämmästytti Svidrigailovia. Nämä veivät hänet vihdoin erääseen puutarhaan, jossa hän maksoi koko seurueen, edestä pääsymaksun. Puutarhassa oli ohut kolmivuotinen kuusi ja kolme pensasta. Sitten oli salonki, todellisuudessa oluttupa, jossa saattoi myös saada teetä ja jossa oli useita vihreitä pöytiä ja tuoleja. Täällä oli joukko likasen näköisiä laulajia ja juopunut müncheniläinen saksalainen punasine nenineen, joka suuresti ilostutti yleisöä. Molemmat kirjurit alkoivat riidellä eräitten toisten kirjurien kanssa ja olivat asianomaset jo tarttua toistensa tukkaan. Svidrigailov kutsuttiin heidän sovintotuomarikseen. Neljännestunnin hän kuunteli heitä, mutta kaikki huusivat niin ettei ollut pienintäkään mahdollisuutta käsittää mitään. Todennäköstä vain oli, että muuan oli varastanut ja myynyt varastamansa esineen jollekin

juutalaiselle, mutta myynnin jälkeen ei hän osottanut mitään halua jakaa rahoja toverinsa kanssa. Näytti siltä kuin olisi myyty esine ollut teelusikka, mikä kuului puutarhan omistajalle. Svidrigailov korvasi viimein lusikan ja läksi.

Kello oli kymmenen tienoissa. Hän ei ollut vielä juonut pisaraakaan viiniä ja puutarhassa nauttinut vain teetä, mutta tätäkin vain tavan vuoksi. Ilta oli vilponen ja pimeä. Kaikilta suunnilta oli kasaantunut tavattomia pilvimääriä. Ukkonen alkoi jyristä ja sade syöksyi pilvien lomista taivaasta, ei pisaroina, vaan virtanaan. Salamoita seurasi useampia peräkkäin. Tultuaan kotiin oli hän likomärkä. Hän avasi kirjutuspöydän, otti rahat esiin ja repi joitakin papereja. Sitten aikoi hän vaihtaa joitakin vaatekappaleita, mutta nähtyään, että rajuilmaa ja sadetta jatkui, luopui hän aikeestaan, otti hattunsa ja läksi sulkematta ovea perässään. Hän meni suoraan Sonjan luokse. Tämä oli kotona.

Hän ei ollut yksinään; neljä Kapernaumovin pientä lasta oli hänen luonaan juomassa teetä. Hän vaikenä ja katseli kunnioittavasti Svidrigailovia ja hänen likomärkää pukuaan, mutta ei lausunut sanaakaan. Lapset heti juoksivat tiehensä kuvaamattoman kauhun vallassa.

Svidrigailov istuutui pöydälle ja pyysi Sonjaa istuutumaan viereensä. Tämä valmistausi kainosti tottelemaan.

— Sofia Semjonovna, sanoi Svidrigailov — ehkä matkustan Amerikkaan ja koska me ehkä näemme toisemme nyt viimeisen kerran, tulin tänne toimittamaan joitakin asioita teidän luonanne. Te näitte tänään tuon naisen? Minä kyllä tiedän, mitä hän sanoi teille, niin ettei teidän tarvitse toistaa sitä. (Sonja hieman liikahti ja punastui.) Mitä teidän pikku sisariinne ja veljeenne tulee, ovat he saaneet hyvän paikan ja heidän rahansa ovat varmasti sijotetut. Tässä on kuitti; parasta on, että kätkette sen. Sitäpaitsi annan teille kolme pankkiosotusta, yhteensä kolmen tuhannen ruplan arvokset. Ne pitäkää te itseänne varten. Te tarvitsette niitä, sillä tästä lähin ette enää saa elää kuin ennen.

— Minä olen teille jo niin suuressa kiitollisuuden velassa hyväntekojenne johdosta minua ja pieniä orpoja kohtaan... alkoi Sonja nopeasti, — että vaikka tunnunkin olevan sangen kiittämätön, pyydän että...

— Riittää, riittää!

— Näistä rahoista olen sangen kiitollinen, Arkadi Ivanovitsh, mutta minä en tarvitse niitä. Nyt yksin ollessani voin kyllä läväistä. Älkää uskoko että se on kiittämättömyyttä! Mutta jos tahtositte tehdä näillä rahoilla hyvän palveluksen, niin...

— Ne ovat teidän omaisuuttanne, Sofia Semjonovna, ja minä pyydän teidän ottamaan ne estelyittä, sillä minulla on vähän aikaa. Te tarvitsette niitä. Rodion Romanovitshilla on kaksi tietä kuljettavanaan: joko ampuu kuulan otsaansa tai menee Vladimiriin. (Sonja katsahti häneen kummastuneena ja vavahti). — Älkää tulko levottomaksi. Hän on itse sanonut minulle kaikki, enkä minä siitä aijo puhua kenellekään. Te olitte sangen oikeassa siinä, että hänen tulee ilmasta itsensä. Se on hänelle edullisinta. Jos hän nyt matkustaa Siperiaan, niin kyllä kai te seuraatte häntä? Niinhän asian laita on, vai miten? Ja jos niin on, tarvitsette rahaa, ymmärrätkö? Hänen tähtensä niitä tarvitsette. Jättäessäni ne teidän haltuunne on se vallon samaa kuin antaisin ne hänelle. Sitä paitsihan te olette luvannut maksaa äitinne velan Amalia Lippewechselille. Sen kuulin itse. Miksi otatte niin ajattele mattomasti kantaaksenne moisia velvotuksia? Eihän tuon saksalaisen rouvan velka koske teitä. Sillä lailla ei saa vaeltaa maailman läpi. Jos joku siis kysyisi teiltä ... huomenna tai ylihuomenna ... niin älkää puhuko siitä, että minä olen ollut luonanne, älkää näyttäkö rahoja, älkääkä sanoko, että minä ne annoin. Ja nyt ... hyvästi! — Hän nousi. — Tervehtikää Rodion Romanitshia. Apropos, antakaa Rasumihinin toistaseksi säilyttää rahojanne. Tunnetteko Rasumihinin! Niin, luonnollisesti te hänet tunnette. Hän ei ole mikään huono mies. Antakaa ne hänelle huomenna ... tai kun aika on sopiva, mutta kätkekää ne hyvin siksi.

Sonja hypähti paikaltaan ja katseli Svidrigailovia surullisin silmäyksin. Hänen teki mielensä tehdä joitakin kysymyksiä, mutta hän ei tiennyt, miten hänen oli alotettava.

— Aijotteko tosiaan lähteä ulos tällasessa ... sateessa?

— Kun aikoo Amerikkaan, ei saa pelätä moista pientä sadetta, ha, ha! Hyvästi, Sofia Semjonovna, pikku kyyhkyseni! Toivon teille pitkää ikää. Te olette välttämätön toisia varten. Niin ... sanokaa Rasumihinille, että minä pyysin teidän tervehtimään häntä. Sanokaa: Arkadi Ivanovitsh Svidrigailov on pyytänyt minun tervehtimään teitä! Älkää unohtako sitä.

Hän läksi ja Sonja jäi seisomaan kummastuneena, pelästyneenä ja tumma, painava epäluulo sydämessään.

Sittemmin saatiin tietää, että Svidrigailov samana iltana oli tehnyt vielä kummallisemman ja odottamattomamman vierailun. Kellon ollessa kahtakymmentä vailla kaksitoista saapui hän morsiamensa vanhempien asuntoon Vasili-Ostrovin kolmannella linjalla olevan pienen prospektin luona. Kesti kauvan, ennenkuin hän sai koputettua ketään hereille, ja hänen odottamaton käyntinsä sai aikaan suuren sekasorron. Mutta Arkadi Ivanovitsh oli tahtoessaan mitä lumoavimman käytöstavan mies, niin että heidän luulonsa, että hän oli juonut itsensä jossakin juovuksiin, pian

katosi. Hyväsydäminen ja ymmärtävä perheenäiti vieritti sairaloisen miehensä pyörätuolin vastaanottohuoneeseen ja alkoi tapansa mukaan ahdistaa tulevaa vävypoikaansa kysymyksillä. Hän ei nimittäin koskaan tehnyt kysymystä suoraan, vaan alkoi aina hymyillen hieroa käsiään, ja jos hän halusi tietää jotakin erikoista, esimerkiksi, mihin Arkadi Ivanovitsh hyväntahtosesti määräisi häät, alkoi hän mitä uteliaimmin kysellä Parisia ja sen hovielämää koskevia seikkoja, kunnes hän vihdoin satamoi Vasili-Ostrovin kolmannelle linjalle. Toisessa tilaisuudessa olisi Svidrigailov kunnioittavasti ja kernaasti kuunnellut hänen lörpötyksiään, mutta nyt hän oli sangen kärsimätön ja vaati heti saada tavata morsiantaan, vaikka hänelle sanottiin, että tämä jo oli paneutunut maata. Morsiamen oli saavuttava; Arkadi Ivanovitsh ilmotti hänelle heti, että hän oli joittenkin sangen painavien syitten vuoksi pakotettu matkustamaan pois paikkakunnalta ja että hänellä sen vuoksi oli viisi tuhatta ruplaa eri seteleinä, jotka morsiamen oli otettava vastaan lahjana, koska hän jo kauvan oli tuumiskellut lahjottaa hänelle tuon pikkusumman ennen häitä. Mitään loogillisempaa yhteyttä tämän lahjan, hänen äkillisen matkansa ja välttämättömyyden välillä käydä morsiamensa luona puoliyön aikaan ja rankkasateessa ei ilmennyt hänen selityksestään, mutta siitä huolimatta toimitettiin asiat suuremmitta mutkitta. Jopa olisivat tavalliset ah ja voi-huudahdukset — levottomuuden ja kummastelun ilmasut — tavattoman harvinaiset. Sen sijaan olivat kiitollisuusvakuutukset paljon tulisemmat ja varmensi ne vielä kaikkein järkevimmän äidin kyöneleet.

Arkadi Ivanovitsh nousi vihdoin paikaltaan, hymyili, suuteli morsiantaan ja hyväili hänen poskeaan, sanoi pian palaavansa ja lukiessaan hänen silmistään jonkullaista lapsellista uteliaisuutta, johon oli sekottunut vakava, mykkä kysymys, muuttui hän taas mieltäväiseksi, suuteli häntä vielä kerran ja ajatteli suuttumus mielessä, miten kaikkein järkein äiti pian oli ottava haltuunsa hänen lahjansa. Hän heitti hyvästit ja jätti kaikki tavattoman liikutetussa mielentilassa. Mutta äiti keksi pian selityksen, mikä tuntui mitä epäuskottavimmalta ja todisti, että Arkadi Ivanovitsh oli suuri mies, jolla oli viljalti tärkeitä toimia, mies, joka oli korkeissa suhteissa ja sangen rikas ... eihän silloin ollut ihmeellistä, jos hän, jolla oli niin paljon ajateltavaa, läksi matkalle ja lahjotteli rahoja. Se tosin tuntui sangen houkkamieliseltä, että hän tuli heidän luokseen vallan likomärkänä; mutta englantilaiset esimerkiksi tapaavat olla usein paljon kummallisempiakin. Ylipäänsä ei ylhäisillä ihmisillä ollut tapana kiinnittää huomiota siihen, mitä toiset ihmiset ajattelivat tai puhuivat heistä, se ei tavannut ujostuttaa heitä ollenkaan. Pääasia oli muka se, ettei ilmastaisi sanaakaan tästä, sillä Jumala tietäköön, mitä voisi tapahtua, vaan rahat oli pian saatettava varmaan talteen. Parasta kaikista oli se, ettei Fedosja koko aikana ollut poistunut keittiöstä, ja nyt oli vain varottava, ettei tuo vainukoira, rouva Rösslich, saisi vihiä asiasta j.n.e. Istuttiin

hereillä ja kuiskailtiin kello kahteen sydänyöllä; morsian oli jo pitkän aikaa sitten paneutunut maata ikävissään ja sangen mieltiväisenä.

Svidrigailov kulki sydänyöllä sillan yli ja meni Pietarin puolelle. Sade oli lakannut, mutta tuuli ulvoi. Häntä alkoi palella ja minuutin ajan katseli hän hieman uteliaana, ikäänkuin kysyen Nevan tummaan veteen. Mutta äkkiä tuli hänen liian kylmä, hän kääntyi ja läksi kulkemaan prospektia kohti. Hän oli jo kulkenut pitkän matkaa tuota loppumatonta prospektia, kompastuen esiinpistäytyviin puuportaisiin, mutta etsi siitä huolimatta väsymättömästi jotakin prospektin oikealta puolelta. Hän oli kerran ohikulkiessaan kiinnittänyt huomiota erääseen puurakennuksessa olleeseen suureen ravintolaan, jonka nimi oli hänen hataran muistinsa mukaan jokin sellainen kuin Adrianopel. Aivan oikein, ei hän ollut erehtynyt. Ravintola oli tässä kolkossa seudussa niin huomattava piste, ettei sen suhteen olisi voinut erehtyä mitä synkimmässä pimeydessäkään. Hän oli pitkän, ijän mustentaman puutalon edustalla, josta myöhäsestä hetkestä huolimatta loisti vielä valoa ja jossa ihmisiä liikkui edestakasin. Hän meni sisään ja kysyi eräältä käytävässä oleskelevalta, kehnosti puetulta palvelijalta, voisiko hän saada eri huoneen. Palvelija tarkasteli häntä ja vei hänet käytävän läpi ahtaaseen, pieneen kamariin, joka oli sijoitettu eräitten porrasten alustaan. Mitään muuta ei ollut vapaana; kaikki olivat kiinni. Palvelija katseli häntä kysyvästi.

— Voinko saada teetä? kysyi Svidrigailov.

— Kyllä.

— Mitä teillä muuta on?

— Vasikanpaistia, viinaa ja kaikellaisia kylmiä ruokia.

— Antakaa minulle vasikanpaistia ja teetä.

— Ei mitään muuta? kysyi palvelija hieman kummastuneena.

— Ei, ei.

Mies poistui pettynein toivein.

— Tästä paikasta olisi minun ennen pitänyt olla selvillä, ajatteli Svidrigailov. — Nähtävästi näyttää siltä kuin olisin juuri saapunut jostakin A chantánt-kahvilasta ja siellä kokenut joitakin seikkailuja. Olisipa hauskaa tietää, mitä ihmisiä täällä oikein käy ja jotka täällä tapaavat viettää yönsä.

Hän sytytti kynttilän ja katseli ympärilleen. Huone oli niin pieni, että se oli pieni hänen pituudelleenkin. Siinä oli vain yksi ikkuna. Vuode oli likanen. Maalattu pöytä ja tuoli

täyttivät melkein koko huoneen, seinät olivat liitetyistä laudoista, ja peitetyt risasilla, epämääräsen värisillä tapeteilla. Osa seinää ja kattoa oli kalteva, mutta syynä siihen olivat portaat. Svidrigailov asetti kynttilän pöydälle, istuutui vuoteen reunalle ja vaipui syviin ajatuksiin. Omituinen, keskeytymätön kuiskiminen naapurin huoneessa herätti vihdoin hänen tarkkaavaisuutensa. Hän nousi, piti kättään kynttilän edessä ja näki rakosen, josta tunkeutui kynttilän valoa. Hän katsoi raosta ja huomasi toisessa pikkuhuoneessa kaksi miestä, joista toinen seisoi paitahihasillaan keskellä permantoa. Hän oli asettunut puhujan asentoon, seisoen hajasäärin, jottei menettäisi tasapainoaan. Hän löi kädellä rintaansa ja soimasi toista kiihtyneellä äänellä siitä, ettei tällä ollut mitään arvoa, että hän itse oli vetänyt hänet loasta ja että hän saattoi ajaa hänet tiehensä, koska mielensä teki. Ystävä, jota sillä lailla soimattiin, istui tuolilla ja oli sellaisen ihmisen näkönen, jonka tekee mieli väristä mutta ei voi; hän katseli puhujaa tylsin katsein, eikä hänellä nähtävästi ollut aavistustakaan puheen sisällöstä. Pöydällä oli loppuun palanut kynttilä, melkein tyhjä viinapullo, leipää, kurkkuja ja teekeittiö. Svidrigailov luopui äkkiä tarkkaamisestaan ja istuutui taas vuoteensa laidalle.

Palvelija, joka palasi tuoden teetä ja vasikanpaistia, ei voinut pidättyä kysymästä: "Suvaitseeko herra mitään muuta?" Mutta saatuaan toisen kerran kieltävän vastauksen, poistui hän vihdoin. Svidrigailov joi lasin teetä lämpimikseen, mutta ei voinut syödä. Kuumekohtaus oli ilmeisesti tulossa. Hän riisui molemmat takkinsa, kääriytyi peittoon ja laskeutui vuoteelle. Hän oli suutuksissa. Olisi ollut paljon parempi, jos nyt olisin ollut terve, ajatteli hän. Huone oli kolea, kynttilä liekehti, myrsky vinkui nurkissa ja eräästä huoneen nurkasta kuului rotan naverrusta. Hän makasi ja uneksi ja unikuvia pälyi hänen mielessään. Hän koetti kiinnittää ajatuksensa johonkin esineeseen, mutta hänen ei onnistunut tehdä sitä. "Ikkunojen edustalla sijaitsee luultavasti puutarha..." ajatteli hän. "Kuulen puitten suhisevan. Ei minua miellytä puitten suhinan kuuleminen yöllä myrskyssä ja pimeässä. Se on inhottava ääni". Hän muisteli, että kulkiessaan Petrovskin puiston ohi, oli hänet vallannut vastenmielinen tunne. Sitten ajatteli hän laituria ja Neva-jokea ja hän tunsii samaa väristystä kuin Nevan vettä katsellessaan. "Minä en ole koskaan pitänyt vedestä, en edes maisemissa", ajatteli hän edelleen ja hänen oli hymyiltävä tuolle omituiselle päähänpistolle; "nyt pitäisi kaiken estetiikan alaa koskevan kuitenkin olla minusta samantekevää, mutta siitä huolimatta olen yhtä tarkka kuin villi eläin, joka myöskin etsii itselleen paikkaa ... samallaisten olosuhteitten vallitessa... Minun olisi ollut edullisempaa kääntyä Petrovskille, mutta kaikki tuntui minusta siellä niin kylmältä! Ikäänkuin tässä olisi kysymyksessä mukavuudet. Mutta miksi en sammuta kynttilää?" (Hän sammutti sen.) "Naapurini ovat myöskin paneutuneet maata", ajatteli hän kun ei

enää nähnyt valon loistavan halkeamasta. "Nyt olisi sopiva hetki sinun, Marfa Petrovna, näyttäytyä. Aika ja huone sopivat juuri siihen. Mutta nyt et sinä aijo tulla..."

Äkkiä johtui hänen mieleensä, että hän päivää ennen Dunetshkan ahdistamistaan oli kehottanut Raskolnikovia uskomaan sisarensa Rasumihin hoiviin... "Luultavasti tein sen, kuten Raskolnikovkin huomasi, suututtaakseni itseäni. Hän on aito veitikka, tuo Raskolnikov! On ottanut paljon kannettavakseen, kokenut paljon. Jos hän voi vetäytyä pälkähästä, voi hänestä myös tulla jotakin. Kuitenkin riippuu hän liiaksi kiinni elämässä. Siinä suhteessa ovat he kaikki ... arkoja raukkoja. Piru heidät periköön, mitä se minua liikuttaa! Hän tehköön kuin mielensä tekee!"

Hän ei voinut nukahtaa. Aika ajoin näyttäytyi Dunetshkan hahmo hänelle ja häntä ahdisti väristys. "Ei, pois hän mielestäni!" ajatteli hän. "Ennen kaikkea muuta. Miten naurettavaa ja omituista onkaan se, etten koskaan ole tuntenut vihaa ketään kohtaan, en edes tuntenut tarvetta kostaa jollekin! Eikö se ole huono, sangen huono merkki! En myöskään ole ollut minkään kannan ja riidan ystävä, suutun harvoin... Sekin on huono merkki! Ja minähän lupasin hänelle kaikkia ... hyi helvetti! Ja kuitenkin olisi hän ehkä voinut tehdä minusta toisen ihmisen..." Hän vaikeni ja puri hampaitaan. Dunetshkan kuva esiintyi taas hänelle sellasena kuin hän oli ensi laukauksen ammuttuaan ja seisoessaan kuolonkalpeana ja vavisten vaipunut revolveri kädessään; hän olisi voinut tarttua häneen kaksi kertaa, eikä Dunja olisi voinut liikuttaa kättäkään puolustukseksi. Eikö hän ollut itse herättänyt häntä tajuihinsa? Hän muisti, miten hän tällä hetkellä tosiaan oli tuntenut sääliä Dunjaa kohtaan, miten tuska oli puserthanut hänen sydäntään... "Voi!... Pois, tuhannen tulimaista, pois nämä ajatukset, pois, pois!..."

Hän alkoi menettää tajuntansa. Hän vaipui rauhattomaan uinailuun ja kuumeepuistatukset jättivät hänet rauhaan. Äkkiä hänestä tuntui, että jokin juoksi hänen kätensä yli, ja heti sen jälkeen se juoksi toisenkin jalan yli. Hän vavahti. "Se kai oli rotta", ajatteli hän. "Se johtuu luonnollisesti siitä, että olen antanut lihan olla pöydällä..." Hän ei tuntenut vähintäkään halua nousta ja ajaa pois sitä. Mutta äkkiä tunsu hän taas jotakin, joka juoksi jalan yli. Hän nousi ja sytytti kynttilän. Kuumeepuistatuksista väristen kumartui hän vuoteen yli, mutta ei voinut nähdä mitään. Sitten tempasi hän peiton luokseen ja puisti sitä ja silloin hypähti raitille rotta. Hän alkoi tavotella sitä, mutta se ei juossut vuoteesta, vaan kiisi ympäri paikasta toiseen, hiipi hänen sormiensa lomitse ja pakeni vihdoon päänaluksen alle. Hän heitti päänaluksen pois ja hänestä tuntui heti siltä kuin jokin esine juoksisi hänen rinnalleen ja hiipisi hänen selkäänsä pitkin paidan alla. Hän pelästyi niin, että hän — heräsi. Oli pimeätä ja hän oli vuoteessa peittoon käärittynä. Myrsky raivosi edelleen ulkona. "Hyi, miten inhottavaa", ajatteli hän.

Hän nousi ja istuutui vuoteen reunalle selkä ikkunaa vasten. Kosteaa ilmaa tunkeutui huoneeseen, jonka vuoksi hän kääri vuodepeitteen ympärilleen. Hän istui siten pimeässä mitään ajattelematta. Mutta äkkiä syntyi hänessä unikuva toisensa jälkeen; alkua ja loppua, yhtenäisyyttä vailla olevia ajatuksia väikkyi hänen mielessään. Vihdoin vaipui hän kevyeen horrostilaan. Äkkiä alkoi hän tuntea vastustamatonta ja kiihkeätä halua kukkasiin. Pelkät kukat täyttivät hänen mielikuvituksensa. Viehättävä maisema näyttöisi hänen katseelleen. Oli kaunis ja lämmin päivä, helluntaipäivä. Hän näki rikkaan, uhkean, englantilaiseen malliin rakennetun huvilan, jota ympäröivät tuoksuvat kukkapenkit. Verandan peittivät kiertokasvit ja täyttivät ruusut; valosat, vilposet portaat olivat peitetyt pehmeillä, kallisarvoisilla matoilla, ja koristellut harvinaisilla kasveilla, jotka olivat sijoitetut kiinalaisiin astioihin. Erikoisesti kiinnitti hänen huomionsa muutamat valkoset hienot narsissit, vaaleanvihreissä, mehevissä astioissa. Ne levittivät ympärilleen voimakasta, aromattista tuoksua. Hän voisi vaivoin irtautua niiden katselemisesta. Vihdoin nousi hän portaita ylös ja astui suureen ja korkeaan saliin. Myös täällä oli kukkia ikkunoissa, avoimissa ovissa, terassilla, kaikkialla, mihin hän käänsi katseensa. Lattia oli peitetty äsken niitetyllä, tuoksuvalla ruoholla, ikkunat olivat auki ja heikko tuulenhenki kulki huoneen läpi. Linnut visertelivät ikkunan alla. Mutta keskellä salia oli pöydällä — ruumisarkku. Tämä arkku oli peitetty valkosella "gros de naples"-illa sekä kukkakiemuroitten kiehtoma. Siinä lepäsi nuori tyttö, joka oli puettu valkoseen tyllipukuun ja kokonaan kukkien peitossa. Hänen kätensä, jotka muistuttivat marmorin, olivat ristissä rinnalla. Avonainen, vaalea tukka oli kukkaseppeleen peitossa. Näitten kasvojen ankara profiili näytti olevan marmorin veistetty. Mutta siitä hymystä, mikä oli kalpeilla huulilla, saattoi lukea tavatonta tuskaa, joka ei mitenkään ollut lapsekasta, ja mykkää, sydäntäkouristavaa valitusta. Svidrigailov tunsi tuon nuoren tytön. Tämän arkun ääressä ei ollut mitään pyhimyksenkuvaa, ei siinä palanut mitään vahakynttilää, ei myöskään luettu vainajan puolesta mitään rukouksia. Tuo nuori tyttö oli muuan itsemurhaajatar ... hän oli upottanut itsensä. Hän oli vain neljätoista vuotias ja hänen sydämensä oli jo murskattu. Kauheaa onnettomuus oli täyttänyt tämän enkelimäisen puhtaan pelolla ja kauhulla ja peittänyt hänen lapsellisen tajuntansa ansaitsemattomalla häpeällä, oli aiheuttanut hänen viimeisen epätoivon huudahduksensa, oli ajanut hänet myrskyyn ja pimeään kuolemassa vapautuakseen kunniantomuudestaan...

Svidrigailov heräsi taas täyteen tajuntaansa, nousi ja istuutui ikkunan ääreen, jonka hän avasi. Kylmä tuuli puhalsi jäisenä häntä vastaan. Ulkopuolella oli tosiaan puutarha, jonkilla ilonpitopaikka. Sadepisaroina syöksyi puunoksista ikkunan kautta sisään ja ympärillä oli pimeätä kuin haudassa. Noin viisi minuttia nojasi Svidrigailov käsiään ikkunapuitteita vasten ja tuijotti pimeyteen. Silloin kajahti

kanuunanlaukaus ja heti sen jälkeen kuului vielä yksi. "Ah, signaali! Vesi nousee", ajatteli hän. "Ennen aamua tulvii se matalammalla oleville katuosille, virtaa holveihin ja kellareihin ja ajaa esiin maanalaset rotat. Myrskyssä ja sateessa alkavat ihmiset laahata omaisuuttaan korkeammalla sijaitseviin kerroksiin... Mitähän kello mahtaneekaan olla?" Tuskin oli tämä ajatus johtunut hänen mieleensä, ennenkuin lähellä oleva kello löi kolme. "Vai niin. Tunnin kuluttua päivä koittaa. Miksi viivyttelisin kauempaa? Nyt menen suoraan Petrovskiin ja etsin siellä jonkin pensaston, joka on niin sateen kostuttama, että siitä ensi kosketuksella putoo miljoonia pisaroita päälleni". Hän sulki ikkunan, sytytti kynttilän, puki ylleen molemmat takkinsa ja meni kynttilä kädessä käytävään löytääkseen jostakin nurkasta nukkuvan palvelijan, jolle hän aikoi suorittaa maksun, ennenkuin läksisi majatalosta. "Sopiva aika, hän ei olisi voinut valita parempaa!"

Hän etsi kauvan laajassa käytävässä ennenkuin saattoi tavata ketään. Hän aikoi juuri huutaa ääneensä, kun hän äkkiä keksi jonkin omituisen esineen oven ja vanhan kaapin välissä olevassa pimeässä nurkassa. Hän kumartui ja näki lapsen, joka oli peitetty rääsyihin, pienen viisivuotiaan tytön, joka värisi ja itki. Hän ei näyttänyt pelästävän Svidrigailovia, vaan tuijotti tylsän kummastuneena häntä suurine, mustine silmineen ja nyyhkytti kuten lapset tapaavat tehdä pitkän aikaa itkettyään ja alettuaan tuntea itsensä jonkun verran lohdutetuiksi. Lapsen pikku kasvot olivat kalpeat ja laihat ja hän oli kalpea kylmästä. Mutta miten oli hän tullut tänne? Svidrigailov kysyi sitä häneltä. Hän tuli äkkiä elosaksi ja alkoi kertoa lapsellisella äänellään, että hän oli särkenyt kupin ja että äiti aikoi lyödä häntä. Hänen kertomuksestaan saattoi ymmärtää, että hän oli vähän rakastettu lapsi ja että äitinsä häntä usein löi, joka äiti luultavasti kuului kyökkihenkilökuntaan. Särettyään kupin oli tyttö sateessa juoksennellut pihalla ja vihdoinkin keksinyt tämän piilopaikan, jossa hän oli viettänyt kaiken yönsä pimeässä, itkien ja väristen kylmästä ja tuskasta. Svidrigailov otti hänet käsivarrelleen, meni huoneeseensa, pani hänet istumaan polvelleen ja riisui hänet. Risaset kengät olivat niin märät kuin ne olisivat kaiken yötä olleet vesilätäkössä. Svidrigailov pani hänet sänkyyn ja kietoi hänet kiireestä kantapäähän peittoon. Tyttö nukahti heti ja hän vaipui syviin ajatuksiin.

— Sepä vain puuttui, että minä alkaisin hoidella tätä lasta. Minkä tyhmyyden olenkaan tehnyt! sanoi hän harmistuneesti.

Vastentahtosesti tarttui hän kynttilään etsiäkseen palvelijaa ja niin pian kuin mahdollista poistua kseen. Mutta hän ei voinut ensin olla katsomatta, nukkuiko lapsi hyvin. Varovasti kohotti hän peittoa. Tyttö nukkui turvallisesti. Hän oli lämmennyt ja kalpeat posket olivat punaset. Mutta tämä puna oli luonnottoman näköstä.

— Näyttää siltä kuin hän olisi saanut lasillisen viinaa, ajatteli Svidrigailov. "Punasia huulia polttaa ... mutta ... mitä tämä merkitsee ... pitkät, mustat kulmakarvat värisevät, silmäluomet kohottautuvat ja niiden lomitse tuikkii viekas, terävä, vaan ei mikään lapsellinen silmä aivan kuin tyttö olisi teeskennellyt. Aivan niin onkin, huulet avautuvat, suupielet värähtelevät, aivan kuin tyttö koettaisi pidätellä naurua. Mutta nyt ei hän voi pidättää kauvempaa, hän nauraa! Se on raakaa, uhmaavaa naurua, joka huonosti sopii hänen lapsenkasvoilleen. Ne ovat muuttuneet ranskalaisen kamelinaisen julkeiksi kasvoiksi. Kas ... nyt avaa hän molemmat silmänsä ja katselee minua hehkuvien katsein!" Tässä naurussa, näissä silmissä ja kasvojen koko ilmeessä oli jotakin kuvaamattoman vastenmielistä ja hylkivää. "Viisivuotias lapsi!... Mitä tämä merkitsee!"... kuiskasi Svidrigailov tuskan valtaamana.

Nyt käänsi tyttö hehkuvat kasvonsa häneen päin ja ojensi kätensä... "Ha, sinä kirottu!..." huudahti Svidrigailov ja nosti samana hetkenä raivosena nyrkkiään mutta samana hetkenä hän heräsi.

Hän makasi vuoteella peittoon kietoutuneena kuten ennenkin, kynttilä oli sammunut ja päivänvalo alkoi virrata ikkunasta.

— Taas mielikuva! Hän nousi suuttuneena ja hänestä tuntui kuin olisivat jäsenensä murskatut. Ulkona näkyi olevan sankkaa usvaa, eikä saattanut havaita ainoatakaan esinettä. Kello oli lähes viisi. Hän oli nukkunut liian kauvan.

Hän nousi ja riisui yltään märät vaatteensa. Tuntiessaan revolverin taskussaan, otti hän sen esiin ja tutki tarkoin oliko se ladattu, sitten hän istuuntui, otti esiin muistikirjansa ja kirjoitti ensi sivulle suurin kirjaimin pari riviä. Luettuaan ne vaipui hän syviin ajatuksiinsa ja nojasi kyynärpäitään pöytään. Revolveri ja muistikirja olivat hänen vieressään. Kärpäset olivat heränneet ja tulvivat nyt paistin ympärillä, joka oli pöydällä. Hän katseli niitä kauvan ja koetti vangita yhtä niistä oikealla kädellään. Hän jatkoi kauvan näitä yrityksiään, kunnes itse huomasi kykenemättömyytensä, nousi ja läksi ulos vakain askelin. Minuutin kuluttua oli hän kadulla.

Paksu, maidonvärinen usva lepäsi kaupungin yli. Svidrigailov kulki likasta katukäytävää suunnaten matkansa jokea kohti. Ja ajatuksissaan hän näki veden, Petrovskin saaren, märän ruohon, puut ja pensaat ja vihdoin erään pensaikon ... hän katseli talorivejä voidakseen siirtyä toisiin ajatuksiin. Hän ei tavannut jalankulkijoita tai roskia matkallaan. Keltaseksi maalatut puutalot suljettuine ikkunaluukkuineen olivat surkean näköiset. Kylmä ja kosteus tunkeutuivat hänen lävitsensä, ja hän alkoi väristä. Siellä täällä näki hän puotikylttejä ja hän luki ne tarkkaavasti. Nyt loppui jalkakäytävä. Hän oli suuren kivimuurin edustalla. Likanen, värisevä pieni koira juoksi häntä koipien välissä hänen ohitsensa. Muuan juopporatti makasi viittaansa käärittynä

suoraan jalkakäytävän yli, kasvot alaspäin. Hän katseli tätä ja kulki edelleen. Pitkän aikaa kulettuaan eteenpäin, näki hän vasemmalla korkean vartiotornin. "Tässä on hyvä paikka", ajatteli hän. "Miksi viitsisin mennä Petrovskiin saakka? Tässä on ainakin virallinen todistaja." Hän kääntyi tuota suurta rakennusta kohti, jossa oli suuri vartiotorni ja joka oli poliisiasema. Korkean, suljetun portin ääressä seisoj pienen miehen, joka oli puettu harmaaseen sotilasviittaan ja jolla oli palokunnan messinkikypärä päässään. Unisin katsein tarkasteli hän Svidrigailovia. Hänen kasvonsa ilmaisivat sitä jyrkkyyttä, mitä usein tapaa Israelin jälkeläisissä. Svidrigailov ja kypäräkoristeinen israeliitti tarkastelivat toisiaan vaijeten. Jälkimmäinen ei pitänyt siitä, että muuan vieras henkilö oli hänen edessään kolmen askeleen etäisyydellä ja katseli häntä terävästi sanaakaan puhumatta.

— Mikä teidän on? Mitä teillä täällä on tekemistä? kysyi hän asentoaan muuttamatta.

— Ei mitään, ystäväni. Hyvää huomenta, vastasi Svidrigailov.

— Täällä ette saa olla.

— Aijon tehdä matkan vieraisiin maihin.

— Vieraisiin maihin?

— Amerikkaan!

Svidrigailov otti esiin revolverin. Israeliitti rypisti silmäkulmiaan.

— Mitä te teette? Tuollaset kujeet eivät kelpaa täällä.

— Se on minusta vallan samantekevää. Paikka on sopiva. Kun sinulta kysytään, voit sanoa, että minä matkustin Amerikkaan.

Hän pani revolverin oikealle ohimolleen.

— On kielletty tekemästä mitään tuollasta täällä, sammalsi israeliitti, joka oli tullut levottomaksi ja levitti silmiään niin paljon kuin mahdollista.

Laukaus pamahti.

VII.

Saman päivän iltana meni Raskolnikov kello kuuden ja seitsemän välillä äitinsä ja sisarensa asuntoon ... Rasumihinin heille osottamaan asuntoon. Käytävä oli kadulta. Raskolnikov tuskin tiesi, oliko hänen mentävä sisään vai ei, vaikka hän vastustamattomasti oli tehnyt päätöksensä eikä tahtonut mistään hinnasta luopua siitä. "Sehän on saman tekevää, eiväthän he tiedä mitään", ajatteli hän, "ja pitävät

minua puolihulluna"... Hänen vaatteensa olivat likaset ja risaset. Hän oli viettänyt koko edellisen yön paljaan taivaan alla. Hänen kasvonsa olivat melkein tuntemattomat väsymyksestä, huonosta ilmasta ja sieluntaisteluista, joita oli kestänyt neljänkolmatta tunnin ajan. Hän oli viettänyt yönsä, herra ties, missä, mutta tehnyt päätöksensä.

Vihdoin naputti hän ovelle. Äiti avasi sen. Dunetshka ei ollut kotona. Palvelijatarkin oli sattumalta poissa. Alussa oli Pulcheria Alexandrovna sanaton mitä ilosimmasta kummastuksesta. Sitten tarttui hän poikaansa molempiin käsiin ja veti hänet huoneeseen.

— Vihdoinkin olet täällä! huudahti hän sammaltaen ilosta. — Älä suutu minuun, Rodja, että olen niin tyhmä ja otan sinut vastaan kyynelin. Minä en itke, minä nauran. Sinä näet minun itkevän, mutta se tapahtuu ilosta. Minulla on tuo tyhmä tapa saada pian kyyneliä silmiinsä. Sitä on jatkunut isäsi kuolemasta saakka. Minä itken niin helposti kaiken johdosta, mitä tapahtuu. Istu, rakas lapseni! Minä näen että sinä olet väsynyt. Mutta voi miten sinä olet likainen!

— Minä olin ulkona sateessa eilen, äiti... alkoi Raskolnikov.

— Mitäpä siitä, mitäpä siitä! keskeytti hänet Pulcheria Alexandrovna. — Sinä kai luulet, että minä vanhan tapani mukaan alan tutkia sinua! ole levollinen vaan! Minä ymmärrän kaikki ja tunnen jo millä lailla kaikki täällä tapahtuu, ja huomaan, että kaikki toimitetaan viisaammin ja paremmin kuin kotonamme. Minä tunnustan kuitenkin, että minun on mahdoton ymmärtää sinun aikeitasi, enkä minä aijo vaatia sinulta mitään tiliä siitä. Jumala yksin tietää, mitä suunnitelmia ja tuumia sinä haudot päässäsi. Pitäisikö minun aina nyhtästä sinua ja kysyä: "Mitä nyt ajattelet?" Mutta Jumalani ... miten seison tässä puhelemassa! Näes, Rodja, minä olen lukenut väitöskirjasi kolmannen kerran. Dimitri Prokofjitsh on hankkinut meille sen. "Miten olen naurettava," ajattelin itsekseni ... sitä hän siis tuumailee ja se on arvotuksen ratkaisu. Ehkä hänellä nyt on uusia ajatuksia mielessään ja minä kiusaan häntä. Paljoa en siitä ymmärrä, se johtuu itsestäni.

— Antakaa minun nähdä se, äiti!

Raskolnikov otti aikakauslehden ja heitti nopean silmäyksen tutkielmaansa. Vaikka hänen tilansa ja mielenlaatunsa puhuivatkin vastaan, oli hänellä kuitenkin se mielunen tunne, joka valtaa jokaisen kirjailijan nähdessään ensimmäisen teoksensa painettuna. Sitä paitsi oli vakuuttajana myös hänen ikänsä, kolmekolmatta vuotta. Mutta luettuaan joitakin rivejä, rypisti hän otsaansa ja hänet valtasi syvä kaihon tunne. Hän muisti kaikki ne sisäiset taistelut, jotka hän oli taistellut kolmen viime kuukauden kuluessa. Harmistuneena ja suuttuneena heitti hän tutkielman pöydälle.

— Miten olen tyhmä, Rodja, joka en aikaisemmin havainnut, että sinusta tulee yksi maamme etevämpiä oppineita. Ja sinua on ruvettu pitämään mielipuolena, ha, ha, ha! Oletko kuullut, että he tosiaan uskoivat sinun olevan hullun? Voi niitä pässinpäitä, miten voisivat he ymmärtää, mitä järki merkitsee. Ja ajatteles, Dunetshkakin melkein uskoi samaa ... ajattele. Autuas isä-vainajasi lähetti ensi kertaa jotakin sanomalehteen ... ensin muutamia runoja (minä olen kätkenyt käsikirjoituksen ja näytän sen sinulle), ja suuremman novellin; (minä pyysin häneltä, että hän antaisi kirjoittaa sen minulle puhtaaksi). Miten pyysimmekään, että se julastaisiin ... mutta sitä ei julaistu. Jo kuusi, seitsemän päivää aikaisemmin, Rodja, olin sangen onneton, nähdessäni sinun vaatteesi ja ajatellessani, miten sinä olet puettu, Minä huomaan nyt, että sekin oli tyhmää. Sillä jos sinä vain tahdot, voit sinä kyvylläsi ja järjelläsi saada kaikkea, mitä tahdot. Sinä et vielä tahdo, sinä puuhailet jotakin vielä tärkeämpää.

— Eikö Dunja ole kotona, äiti?

— Ei, Rodja, nykyään on hän harvoin kotona. Minä saan niin usein olla yksin. Dimitri Prokofjitsh tulee usein luokseni ja silloin puhumme aina sinusta. Minä olen hänelle sangen kiitollinen. Hän rakastaa ja kunnioittaa sinua. Minä en juuri halua sanoa sisarestasi, että hän olisi vähemmän kunnioittava minua kohtaan, enkä minä valitakaan; hänellä on tapansa ja minulla on omani. Hän salaa kuitenkin jotakin minulta, vaikken minä koskaan ole luonnollisesti aivan vakuutettu siitä, että Dunja on järkevä ja että hän rakastaa sekä sinua että minua ... mutta minä en tiedä, miten tulevaisuuden laita on. Sinä, Rodja, saatoit minut niin onnelliseksi käynnilläsi. Kun hän tulee kotiin, sanon hänelle: "Sinun poissa ollessasi oli veljesi täällä, mutta sano nyt minulle, missä olit." Ei sinun, Rodja, ollenkaan tarvitse hävetä minua, tule luokseni niin usein kuin voit ... ellei sinulla ole aikaa ... no, silloin ei sitä voida auttaa. Minä voin odottaa. Minä tiedän, että sinä rakastat minua, siinä kyllin. Minä luen väitöskirjaasi, kuuntelen, mitä muut sanovat sinusta ja toivon, että sinä käyt toisinaan luonani. Mitä minä muuta tarvitsenkaan? Nythän sinä myös olet tullut tänne lohduttaaksesi äitiäsi, sen ymmärtää niin hyvin...

Pulcheria Alexandrovna alkoi uudelleen itkeä.

— Nyt on taas hullusti, älä katso minua, minä olen houkkio. Mutta miksi jään tähän istumaan! lausui hän hypähtäen paikaltaan. — Minulla on kahvia, enkä tarjoa sitä sinulle ollenkaan. Nyt saat heti kupillisen. Sellainen vanha egoisti minä olen.

— Ei kiitos, äiti, älkää hommatko; minä lähden heti. Sen vuoksi en tullut. Kuulkaa minua hetkinen, minä pyydän.

Pulcheria Alexandrovna astui alakuloseksi lähemmäksi.

— Äiti, mitä tahansa tapahtuneekin, mitä tahansa kuulettekaan minusta, mitä tahansa minusta sanottaneenkaan ... rakastatteko minua aina yhtä suuresti kuin nyt? kysyi Raskolnikov äkkiä sydämmellisesti ja hellästi ikään kuin ei olisi tiennyt mitä sanoi tai punnitsematta sanojaan.

— Rodja, Rodja, mikä sinun on? Miten voit kysyä sillä lailla? Kukapa sinusta voisi sanoa mitään pahaa! Jospa sitä kuulisin, en saattaisi uskoa sitä ja minä ajaisin tieheni sen, joka koettaisi panetella sinua.

— Minä olen tullut tänne vakuuttamaan, että minä olen aina rakastanut teitä, ja minua ilahuttaa, että olemme molemmat tällä hetkellä yksin ... ettei Dunetshka ole täällä. Minä olen tullut sanomaan teille, että vaikka te tulettekin onnettomaksi, rakastaa poikanne teitä kuitenkin korkeammin kuin hän rakastaa itseään ja ettei hän koskaan ole ollut kylmä sinua kohtaan, eikä koskaan lakkaa rakastamasta sinua... Ja tämä riittääköön nyt.

Pulcheria Alexandrovna syleili häntä vaijeten, painoi hänet rintaansa vasten ja itki.

— Miten kanssasi käynee, Rodja, en tiedä. Minä olen kaiken aikaa ajatellut, että me olimme sinulle vaivana. Nyt voin käsittää, sanoi hän vihdoinkin, että suuri kärsiminen odottaa sinua ja että sinä juuri sen vuoksi olet niin huolehtinut. Minä olen kauvan odottanut, että sellainen ilmenisi, Rodja. Suo anteeksi, että alan puhua siitä, mutta minä ajattelen sitä aina, enkä voi nukkua öisin. Eräänä yönä näki sisaresi unta sinusta ja puhui ääneensä. Tosin kuulin jotakin, mutta mitään en ymmärtänyt. Koko aamun olen kuljeskellut kuin kuolemaan tuomittu. Minä odotin, aavistin jotakin, ja nyt se on tullut, Rodja. Rodja, miten on asian laita? Aijotko matkustaa pois?

— Kyllä, minä matkustan.

— Sitä juuri arvelin! Jos sinun on välttämätöntä, lähteä, voimmehan Dunja ja minä seurata mukana, siinä tapauksessa että sinä niin haluat. Ymmärrätkö, Rodja, minä tahdoin illalla vastaanottaa *hänet* tyttärenäni. Dimitri Prokofjits auttaa meitä. Mutta ... mihin ... aijot sinä matkustaa?

— Hyvästi, äiti!

— Mitä, jo tänään? huudahti äiti kuin kadottaisi hänet ainiaaksi.

— Minä en voi viipyä kauvempaa. On jo aika minun ...

— Mutta enkö minä voi seurata sinua?

— Ette. Mutta langetkaa polvillenne ja rukoilkaa puolestani. Teidän rukouksenne ehkä kuullaan.

— Tule, niin teen ristinmerkin ylitsesi ja siunaan sinut. Oi, Jumalani, mitä me teemme!

Raskolnikov oli iloinen, tavattoman iloinen siitä, että oli yksin äitinsä kanssa. Hänen sydämensä oli äkkiä muuttunut pehmeäksi. Hän heittäysi äitinsä eteen ja suuteli hänen jalkojaan. He syleilivät toisiaan ja itkivät. Pulcheria Alexandrovna ei ihmetellyt enempää ja lakkasi tekemästä kysymyksiä. Hän oli jo kauvan aavistanut, että jokin kauhea kohtaisi hänen poikaansa.

— Rodja, kalleimpani, esikoiseni, sanoi hän nyhkyttäen. Nyt sinä taas olet sellanen kuin sinä olit pikku poikana, silloin sinä myös tulit luokseni, syleilit ja suutelit minua. Silloin kun isä vielä oli elossa ja me elimme köyhyydessä, oli sinun omistamisesi lohdutuksemme. Sitten hautoisimme hänet ... oi, miten usein olemme yhdessä itkeneet hänen haudallaan! Nyt olen jo kauvan aavistanut, että meitä uhkaa onnettomuus. Heti nähtyäni sinut tänne tultuamme ajattelin heti, että tuo kamala hetki oli tullut. Rodja, Rodja, et kai sinä matkusta heti?

— En.

— Saanko nähdä sinut vielä kerran?

— Kyllä, kyllä minä tulen.

— Rodja, älä suutu minuun siitä, että teen sinulle niin useita kysymyksiä, mutta sano minulle ainoastaan, lähdetkö pitkälle matkalle?

— Sangen pitkälle.

— Mitä sinä teet? Odottaako sinua jokin tuottava toimi?

— Minä otan vastaan, mitä Jumala antaa minulle... Oi, rukoilkaa puolestani!

Raskolnikov läheni ovea, mutta äitinsä pidätti häntä ja katsoi häntä epätoivoisena.

— Nyt on minun mentävä, sanoi Raskolnikov katuen syvästi sitä, että oli tullut.

— Ei ainaseksi! Eikö totta, ei ainaseksi, vai miten... Sinähän tulet kerran, tulet ehkä huomenna?

— Kyllä, kyllä, kyllä minä tulen... Hyvästi!

Hän tapausi vihdoon vapaaksi.

Ilta oli kaunis, leuto ja valosa. Jo aamupuolella oli se alkanut selitä. Raskolnikov kulki kotiaan kohti nopein askelin, sillä hän mieli saattaa kaikki järjestykseen ennen auringonlaskua. Mennessään portaita ylös asuntoonsa näki hän, että Nastasja tarkkaavasti katseli häntä. Hän heti epäili, että joku odotti häntä ja ajatteli inholla, että se saattaisi mahdollisesti olla Porfyrius. Mutta saavuttuaan huoneeseensa ja avattuaan oven, näki hän Dunjan edessään. Hän oli vaipunut syviin ajatuksiin ja oli kauvan odottanut veljensä tuloa. Raskolnikov jäi seisomaan liikkumattomana kynnykselle. Dunja nousi pelästyneenä sohvalta ja jäi seisomaan veljensä eteen. Hänen silmäyksensä ilmasivat samalla kertaa kauhua ja loppumatonta tuskaa. Raskolnikov ymmärsi heti, että sisarensa tiesi kaikki.

— Tulenko sisään luoksesi, vai menenkö heti tieheni? kysyi hän epäilevästi.

— Minä olen kaiken päivää ollut Sofia Semjonovnan luona. Me olemme molemmat odottaneet sinua. Me uskomme vallan varmasti, että sinä tulisit tänne.

Raskolnikov astui sisään ja vaipui uupuneena tuolille.

— Minä olen niin väsyksissä, Dunja ja kuitenkin haluaisin tällä hetkellä olla täydelleen oman itseni herra.

Hän heitti epäluuloksen silmäyksen sisarensa.

— Missä olit koko yön?

— Minä en vallan muista sitä. Näetkö, sisar, minä tahdoin tehdä lopun kaikesta, ja siksi kuljin pitkin Nevan rantaa. Sen voin muistaa. Siellä halusin tehdä lopun kaikesta, mutta ... minä en voinut saada itseäni sitä tekemään, kuiskasi hän ja katsoi taas epäilevästi Dunjaan.

— Jumalan kiitos! *Juuri sitä* minä ja Sofia Semjonovna pelkäsimme.

Sinä siis vielä luotat elämään! Jumalan kiitos! Jumalan kiitos!

Raskolnikov nousi katkerasti.

— Minä en usko mitään. Mutta minä olin juuri äitini luona, syleilin häntä ja yhdessä vuodatimme kyyneleitä. Minä en usko mitään ... ja kuitenkin kehoitin häntä rukoilemaan puolestani. Jumala tietäköön, mitä se merkitsee, Duneshka. Minä en ymmärrä sitä.

— Sinä olit hänen luonaan! Sinä sanoit hänelle sen! lausui Dunja pelästyneenä.

Saatoitko tosiaan sanoa sen hänelle?

— En, minä en sanonut sitä hänelle... Mutta hän ymmärsi paljon. Minä olen vakuutettu siitä, että hän ainakin on arvannut puolet. Minä en myös tosiaan tiedä, miksi menin hänen luokseen. Dunja, minä olen kurja ihminen!

— Voisitko *sinä* olla kurja ihminen, joka olet päättänyt ottaa syyn niskoillesi! Vai etkö aijo tehdä sitä!

— Kyllä, sen aijon. Mutta minä en uskonut voivani kestää häpeätä ja siksi minä aijoin upottaa itseni. Mutta seisossani veden ääressä ajattelin, että koska tähän asti olin pitänyt itseni vahvana, en nytkään tahdo paeta häpeätä... Onko se ylpeyttä, Dunja?

— Kyllä, Rodja se on ylpeyttä.

Raskolnikovin silmät salamoivat, ja hän näytti iloitsevan sitä, että vielä saattoi olla ylpeä.

— Siskoni, et kai sinä usko, että minä yksinkertaisesti pelkäsin vettä? Kysyi Raskolnikov tuskallisesti hymyillen ja katsellen sisartaan silmiin.

— Vaiti, Rodja! huudahti Dunja katkerasti.

Vaitioloa kesti parisen minuuttia. Raskolnikov istui lattiaan tuijottaen miettivin ilmein. Dunja seiso i pöydän toisen pään ääressä ja katseli häntä surullisesti. Äkkiä nousi hän paikaltaan.

— On jo myöhästä. Minä menen nyt heti ilmasemaan itseni. Mutta minä en tosiaan tiedä, miksi sen teen.

Suuret kyyneleet vierivät Dunjan poskipäillä.

— Sinä itket, siskoseni. Voitko ojentaa minulle kätesi.

— Oletko voinut epäillä sitä? Dunja syleili veljeään sydämmellisesti.

— Sinähän sovitat puolet rikoksestasi sillä, että ilmaset itsesi ja otat syyn omille harteillesi! huudahti Dunja puristaen veljeään itseensä ja suudellen häntä.

— Rikoksestani? Mistä rikoksesta? huudahti Raskolnikov hetkellisen raivon puuskan valtaamana. Voisiko se olla rikos, että olen surmannut illettävän, vahingollisen madon, vanhan pantinottajan, josta ei ollut hyötyä kenellekään, joka imi köyhiä? Minä en ajattele, eikä mieleeni johdukaan sen aikomus sovittaa sitä. Miksi huudetaan minulle joka suunnalta: "Rikollinen! Rikollinen!" Nyt vasta tunnustan pelkuruuteni koko hulluuden, nyt, päätettyäni antaa tämän hyödyttömän häpeän langeta ylitseni. Tämä päätös todistaa vain sieluni köyhyyttä ja ehkä myös ... kuten Porfyrius selitti sen minulle.

— Veli, veli, mitä sinä sanot! Sinähän olet vuodattanut verta! lausui Dunja epätoivoisena.

— Kaikki vuodattavat verta, jatkoi Raskolnikov melkein suunniltaan. Sitä virtaa ja valuu maan päällä aikojen alusta kuin vesiputous, sitä vuodatetaan kuin samppanjaa ja kuitenkin tulee asianomainen kruunatuksi Kapitoliolla ja nimitetään ihmiskunnan hyväntekijäksi. Käytä silmiäsi ja katso tarkkaavasti ympärillesi! Minä itse tahdon vain hyvää ja olisin tehnyt sata tuhatta hyvää työtä tämän ainoan tyhmyyden sijaan. Se ei edes ollut tyhmää, vaan kömpelöä. Sillä ajatus ei ollut niin tyhmä kuin miltä se nyt näyttää, kun se epäonnistui (epäonnistunut näyttää aina tyhmältä). Tämän tyhmyyden avulla koetin hankkia itselleni riippumattoman aseman, ottaa ensi askeleen ja anastaa välikappaleet tehdäkseni sittemmin tavattoman paljon hyvää... Mutta minä en edes voinut ottaa ensin askeletta, syystä että minä olen raukka! Ja kaikesta huolimatta en voi katsoa asiaa sinun näkökannaltasi. Jos olisin onnistunut, olisi minut seppelöity ... nyt minut pannaan vankeuteen.

— Se on kaikki väärää, aivan väärää, veli, mitä sinä nyt sanot.

— Minä en ole käyttänyt tätä oikeata tapaa, esteettillisesti kaunista tapaa, sitä kai sinä tarkoitat! Mutta minä en voi käsittää, miksi ihmisten teurastaminen piirityksen aikana olisi kiitosta ansaitsevampi tapa. Suru epäesteellisen muodon käyttämisestä on ensimmäinen heikkouden merkki... Koskaan, koskaan en ole ymmärtänyt sitä selvemmin kuin nyt ja vähemmin kuin ennen ymmärrän nyt, että minä olisin rikollinen. Koskaan en ole ollut vahvempi ja varmemmin vakuutettu siitä kuin nyt.

Hänen kalpeat, laihtuneet kasvonsa värjäsi näitä sanoja lausuessa heikko puna. Niitä lausuessaan kohtasi hänen katseensa Dunjan silmät, jotka olivat kiinitetyt häneen, ja hän luki niistä niin suurta tuskaa ja niin syvällistä sääliä, että hän heti pidätti itseänsä. Hän tunsi, että hän kaikesta huolimatta oli tehnyt nämä kaksi naista onnettomiksi, että hän oli syyppää.

— Dunja, rakas sisar, jos olen syyllinen, niin anna anteeksi. Hyvästi! Älkäämme kiistelkö keskenämme. Minun on jo aika lähteä. Älä seuraa minua, minä pyydän sitä sinulta. Minun on vielä käytävä eräässä paikassa. Mene nyt kotiin äidin luo. Minä rukoilen sinua tekemään sitä. Se on suurin ja viimeinen rukous, mitä osotan sinulle. Älä jätä häntä yksikseen hetkeksikään. Silloin, kun minä jätin hänet, oli hän mitä suurimmassa määrin suruisa ja levoton. Joko hän kuolee tai sitten hän menettää järkensä. Jää siis hänen luokseen. Rasumihin jää siis hänen luokseen. Minä sanoin sen hänelle... Älä itke minua! Minä koetan elämäni ajan menetellä miehekkäästi ja rehellisesti, vaikka olenkin murhaaja. Ehkä kuulet sinä tulevaisuudessa minun koko nimeäni lausuttavan. Minä en tuota teille häpeätä, senpä saat nähdä ... minä todistan

... mutta nyt ... hyvästi! lausui hän vihdoin, kun Dunja kuullessaan hänen sanansa ja lupauksensa sai omituisen ilmeen kasvoihinsa. — Miksi sinä itket? Sinä et saa itkeä! Emmehän me eroa ikipäiviksi. Ah, odotahan hieman, minähän unohdin jotakin!

Hän meni pöydän ääreen, avasi paksun, tomusen kirjan ja otti sieltä pienoivalokuvan. Se kuvasi hänen entistä morsiantaan, emännän tytärtä, joka oli kuollut kuumeeseen, tuota omituista, nuorta tyttöä, joka oli tahtonut mennä luostariin. Pitkän aikaa katseli hän noita ilmehikkäitä, sairaloisia kasvoja, suuteli sitten valokuvaa ja antoi sen Dunjalle.

— Hänen kanssaan olen puhunut paljon kaikesta tästä, yksin hänen kanssaan, sanoi hän miettivällä äänellä. — Hänelle olen uskonut paljon siitä, mikä nyt on tullut täytäntöön niin kamalalla tavalla. Älä pelästy, Dunja. Hän ei hyväksynyt enempää kuin sinäkään mielipiteitäni ja minä olen iloinen, että hän nyt on kuollut ja poissa. Pääasia on, että kaikki alkaa nyt alusta. Mennyt on päättynyt, päättynyt kaikki, kaikki! Mutta olenko minä myös valmistunut sitä varten? Haluanko sitä itse? Te väitätte, että se on välttämätön koetus. Mitä hyötyä on näistä kaikista tyhmistä kokeista? Selveneekö käsitykseni silloin, kun tuskat heikontavat minun, kun kaksikymmenvuotinen pakkotyö tylstyttää minut, kun vanhuudenheikkous painaa minut kasaan? Ja sitä tarkotusperää varten on minun elettävä? Miksi tosiaan aijon hankkia itselleni moisen tulevaisuuden! Minä tiesin kyllä aamulla seisoessani Nevan rannalla, että minä olen kurja olento!

He lähtivät molemmat kadulle. Dunjasta tuntui niin vaikealta erota hänestä. Hän rakasti häntä. Vihdoin hän erkani hänestä, mutta kuljettuaan noin viisikymmentä askeletta, katsahti hän vielä kerran taakseen. Hän saattoi vielä nähdä Rodjan. Kun tämä ennätti kulmaukseen, kääntyi hänkin ja heidän katseensa kohtasivat viimeisen kerran. Rodja viittasi kärsimättömästi, että Dunja poistuisi, jonka jälkeen hän nopeasti katosi kulman taa.

— Minä tunnen olevani huono ihminen, ajatteli hän hetkistä myöhemmin hävetessään osottamaansa kärsimättömyyttä. "Mutta miksi rakastaa hän minua, kun en minä ole hänen rakkautensa arvonen! Oi, jospa olisin ollut yksin, eikä kukaan olisi rakastanut minua, enkä minäkään olisi rakastanut ketään, *ei tätä olisi tapahtunut!* Olisipa tosiaan hauskaa tietää, voiko sieluni läheisten viidentoista tai kuudentoista vuoden kuluessa niin nöyrytyä, että minä arvokkaalla pelolla voi itkeä ihmisten vuoksi ja nimittää itseäni joka tilaisuudessa varkaaksi ja murhaajaksi. Niin, siinäpä se solmu onkin! Juuri siitä syystä minut tuomitaan ja karkotetaan maasta... Tuossa he nyt juoksevat katuja pitkin, ja jokainen heistä on luonnossaan konna ja ryöväri tai mikä vielä pahempaa... idiotti. Oi, miten vihaan heitä kaikkia!"

Hän syventyi kynnykseen, mikä prosessi tulisi tapahtua, jota hänestä tulisi nöyrä kaikkia kohtaan. "No, miksikä ei?" Eikö kaksikymmenvuotinen, alituinen paino voi lannistaa ihmistä! Alituisesti putoava pisarakin murtaa kolon kiveen. Mutta miksi, miksi on sitten elettävä? Miksi menen nyt sinne, vaikka tiedän, että kaikki käy sillä lailla, eikä toisin ... kun kirjoitettu on!

Eilisillasta asti esitti hän tämän kysymyksen ja ehkä sadannen kerran ... mutta kuitenkin hän meni.

VIII.

Astuessaan Sonjan asuntoon oli jo alkanut hämärtää. Sonja oli odottanut häntä koko päivän tavattoman levottomana. Hän oli odottanut häntä Dunjan seurassa, joka jo aamulla oli tullut hänen luokseen. Hän oli muistanut, että Svidrigailov edellisenä päivänä lausui: "Sonja tietää kaikki." Emme tahdo kuvata nuorten naisten keskustelua tai heidän kyneleitään tai miten he lähentyivät. Dunja sai ainakin sen lohdutuksen heidän yhtymisestään, ettei hänen veljensä jäisi yksin. Hänen, Sonjan luoksehan Rodja ensin oli tullut tunnustamaan syntiään. Kun hän oli säälivän sydämen tarpeessa, meni hän Sonjan luo. Sonjapa myös oli seuraava häntä sinne, minne kohtalo tahtoi. Dunja tiesi, että niin tapahtuisi. Katselipa hän Sonjaa kunnioituksellakin, joka alussa saattoi tyttöparan sekaisin. Sonja piti itseään tuskin sen arvosena, että saattoi katsoa Dunjaan. Viimemainitun ihana muoto oli tehnyt häneen häipymättömän vaikutuksen, ja hän piti Dunjaa ihanimpana ja täydellisimpänä olentona, mitä koskaan oli nähnyt.

Dunjan lähdettyä veljensä asuntoon, alkoi Sonjaa vaivata kauhea epäily, että Raskolnikov oli päättänyt päivänsä itsemurhalla. Samaa oli Dunjakin pelännyt, mutta he olivat kaiken päivää koettaneet todistaa toisilleen kaikin mahdollisin syin, ettei mitään sellasta saattaisi tapahtua, ja olivat sen vuoksi rauhalliset niin kauvan kuin olivat yhdessä. Mutta tuskin he olivat eronneet, ennenkuin molemmat alkoivat ajatella sitä. Sonja muisteli Svidrigailovin sanoja, että Raskolnikovilla oli vain kaksi tietä kuljettavana ... toinen, joka johti Siperiaan ja... Sitä paitsi tunsi hän hänen ylpeytensä, hänen itserakkautensa ja hänen epäuskonsa. Jospa vain arkuus ja kuoleman pelko voisivat häntä pidättää, ajatteli Sonja epätoivoisena.

Aurinko oli vähitellen vaipunut näköpiiriin ja Sonja seiso i suruisena ikkunan ääressä ... mutta ulkona näki hän vain läheisen talon harmaat seinät. Vihdoin, kun ei hän enää epäillyt onnettoman kuolemaa, astui tämä sisään.

Sonja päästi ilohuudon, mutta tarkastaessaan Raskolnikovia tarkemmin, kalpeni hän.

— Niin minä olen tullut luoksesi, Sonja, noutamaan ristiäni, sanoi hän raskasmielisesti hymyillen. — Itsehän sinä olet sitä toivonut, ja nyt kun aika on tullut, pelästyit sinä.

Sonja katseli häntä kummastellen; sillä tämä ääni tuntui hänestä niin omituiselta. Hän alkoi väristä, mutta pian arvasi, että sekä ääni että sanat olivat aijotut salaamaan lausujan mielentilaa. Tämä väistikin Sonjaa katsomasta.

— Näes, Sonja, minä olen ajatellut, että ehkä on edullista, että ... mutta sitä liian laajaksi selittää, eikä se maksa vaivaa. Tiedätkö mikä eniten suututtaa minua? Niin, se, että kaikki nämä tyhmät houkkiot heti kokoontuvat ympärilleni ja tuijottavat minua tylsine katseineen, että he tekevät tyhmiä kysymyksiä, joihin minun on vastattava ... että he osottavat minua sormellaan... Hyi! Porfyriuksen luo en aijo mennä, hän on minusta liian vastenmielinen. Mene mieluummin tuttavani Ruudin luo. Miten hän kummastuttaakaan! Minä teen häneen sangen omituisen vaikutuksen ja toivon voivani säilyttää kylmäverisyyteni. Voitko ajatella, että olen viime aikoina käynyt sangen herkkävihaseksi, että olin valmis näyttämään nyrkkiä omalle sisarelle kun hän kääntyi vielä kerran katsomaan minua. Niin pitkälle olen joutunut... No, missä sinun ristisi ovat?

Hän oli muuttunut suuresti. Hän ei voinut pysyä silmänräpästäkään hiljaa, eikä hän voinut kiinnittää huomiotaan mihinkään erikoiseen esineeseen. Ajatukset liitivät toisesta toiseen. Hän muuttui puheliaaksi ja hänen kätensä liikkuvat hermostuneesti sinne tänne.

Sonja otti vaijeten esiin kaksi ristiä, joista toinen sypressinen ja toinen messinkinen, teki hänen ylitseen ristinmerkin ja ripusti puuristin hänen rinnalleen.

Tämä on siis sen Symboli, että minä tahdon kantaa ristiäni! Ha, ha! Ikäänkuin tähän asti olisin kärsinyt vain hiukkasen verran. Puuristi siis merkitsee köyhän ristiä. Messinkiristihän kuului Lisavjetalle. Sitä saat sinä nyt kantaa... Näytä sitä minulle. Minä olen myös nähnyt hopearistin ja pyhimysten kuvan. Ne heitin vanhuksen rinnalle. Oikeastaan minun olisi kannettava tuota ristiä... Mutta tässä minä seison juttelemassa ja unohdan pääasian. Minä olen tullut tänne, Sonja, sanomaan sinulle, että minä nyt mene sinne ... jotta sinä sen tietäisit ... niin, siinä kaikki ... siitä syystä vain tulin. Hm!... (Muistelen minulla kuitenkin olleen enemmänkin sanomista). Itsehän sitä olet toivonut... Nyt joudun minä vankeuteen ja sinä saat toivosi täytetyksi. Miksi itket? Ei se yhtään auta. Voi, miten tämä kaikki on kiusallista!

Hänen sydäntään kouristit halvauksentapasesti katsellessaan Sonjaa.

— Miksi hän kärsii? ajatteli hän. "Mitä minä hänelle olen? Miksi hän itkee? Hänhän käyttäytyy kuin olisi äitini tai sisareni ... hänestä kai tulee seuralaiseni."

— Tee ristinmerkki! Rukoile edes tämä kerta! pyysi Sonja värisevin äänin.

— Miksikä en? Kaikkea mitä haluat ja täydestä sydämmestä...

Hän olisi tahtonut sanoa vallan toista. Hän teki ristinmerkin useaan eri kertaan. Sonja satoi huivin päähänsä ja Raskolnikov ymmärsi, että hän aikoi seurata häntä. Se oli sama viheriä vaate drap-de-dame, josta Marmeladov oli puhunut. Raskolnikov ajatteli ehdottomasti sitä, mutta ei kysynyt mitään. Hän huomasi, että Sonja oli sangen hajamielinen ja ylen liikutettu. Se saattoi hänet surulliseksi.

— Mitä tuo merkitsee? Minne sinä aijot? Jää tänne! Minä tahdon olla yksinäni! huudahti hän harmistuneena mennen ovea kohti. Mitä minä seuralla! mutisi hän poistuessaan.

Sonja jäi seisomaan keskelle lattiaa. Raskolnikov ei edes ollut sanonut hyvästi hänelle, ehkä oli jo unohtanut hänet. Nyt liikkui hänessä enää vain pilkallinen, kapinallinen epäilyksen tunne.

— Teenkö oikein? kysyi hän mennessään portaita alas.

— Onko myöhästä muuttaa päätöstä ja ... kääntyä?

Mutta hän meni silti. Hän ikäänkuin tunsu, että kaikkien kysymysten oli nyt loputtava. Heti tultuaan kadulle hän muisti, ettei ollut sanonut hyvästiä Sonjalle ja että tämä hänen poistuessaan oli jäänyt keskelle lattiaa liikkumattomana. Hän pysähtyi, mutta samana hetkenä värähti hänen aivoissaan uusi ajatus, ikäänkuin se vain olisi odottanut tätä hetkeä saadakseen hänet aivan sekaisin.

— Miksi tosiaan menin hänen luokseen? Minä sanoin, että minulla oli jotakin ilmoitettavaa hänelle, mitä olen ilmottanut hänelle ... en mitään, en yhtään mitään! Ehkä menen nyt sinne? No, mitä muuta? Rakastanko häntä? En ... ehkä kuitenkin? Mutta minä ajoin pois hänet kuin koiran. Kaipasinko tosiaan hänen ristiään? Voi, miten olen vaipunut syvälle! Ei ... *hänen kyynelittäään* minä kaipasin, hänen tuskaansa halusin nähdä. Tahdoin nähdä, miten hänen sydämensä kärsi, miten hän kiusaantui. Minun oli vielä iskeytyttävä johonkin, venytettävä aika, katseltava vielä ihmisiä. Ja minä, minä uskalsin tuntea sellasta itsetuntoa, kuvitella mielessäni niitä paljoja ... minä kerjäläinen, konna! Konna olen, konna!

Hän kulki kanavan rantaa, eikä hänellä ollut pitkää matkaa määräpaikkansa. Mutta ehdittyään laiturille pysähtyi hän ja läksi sitten kulkemaan kohti Heinätoria. Hän

katseli uteliaasti ympärilleen oikealle ja vasemmalle ja tuijotti tylsästi kaikkia esineitä, jotka osuivat hänen tielleen, mutta ei voinut kiinnittää huomiotaan mihinkään. "Viikon tai kuukauden kuluttua viedään minua tämän sillan yli vanginvaunuissa. Millä silmäyksin katselen silloin tätä kanavaa?... Ihmettelempä, jos silloin muistan tämän hetken. Kiinnitänkö silloin huomioni tuohon kylttiin? Miten silloin ajattelen ja tunnen?... Mutta miksi ajattelen nyt niin tyhmästi ja yksinkertaisesti!... Alan käydä lapselliseksi. Voi, mikä tungos täällä on! Kas tuota lihavaa miestä tuolla ... luultavasti saksalainen ... joka antoi minulle sysäyksen. Mitäpä, jos hän olisi tiennyt, ketä hän tölmäsi! Entä tuota naista lapsineen, joka pyytää almuja! Tosiaankin huvittavaa, hän luulee minun olevan onnellisemmän kuin mitä hän on. Niin, minäpä annan hänelle puolestani jotakin. Minulla on vielä viisi kopekkaa taskussani..."

— Pidä hyvänäsi, muorikulta!

— Jumala suojele sinua ja varjelkoon sinua! sanoi kerjäläinen.

Hän oli nyt saapunut Heinätorille. Hänestä oli sangen vastenmielistä tunkeutua väkijoukkoon ja kuitenkin suuntasi hän kulkunsa pahinta tungosta kohti. Muuan juopunut mies veti joukossa useain huomion puoleensa. Hän koetti tanssia, mutta tupertui lakkaamatta. Raskolnikov katseli häntä ja räjähti nauramaan. Mutta parin hetken kuluttua oli hän jo unohtanut hänet, vaikka hän vielä seisoivat tuijoittaen häneen. Vihdoin hän läksi, mutta selvästi tietämättä missä oli. Mutta tultuaan keskelle toria valtasi hänet mielenliikutus, joka hallitsi sekä hänen sieluaan että ruumistaan.

Hän muisti Sonjan sanat: "Mene tienristiin, lankea kansan eteen polvilles, suutele maata, sillä sinä olet tehnyt syntiä sitä vastaan, ja sano ääneensä kansalle: Minä olen murhaaja!" Koko hänen ruumiinsa värisi muistaessaan nämät sanat. Koko viime ajan ja etenkin viime tuntien loppumaton tuska ja levottomuus oli niin masentanut häntä, että tämä uusi tunne täysin hallitsi häntä, oli vallan kuin kipuna olisi sytyttänyt hänen sielunsa ja se nyt oli liekin peitossa. Hänen mielensä lauhtui ja kyneleet nousivat hänen silmiinsä. Hän vaipui maahan... Keskellä toria hän notkisti polviaan, kumarsi ja suuteli ihastuneena likasta maata. Sitten nosti hän päänsä vielä kerran laskeakseen sen maahan.

— Kas, hän on aivan juovuksissa! sanoi muuan poika, joka oli hänen lähellään.

Ympärillä olijat nauroivat.

— Se merkitsee, veli hyvä, että hän menee Jerusalemiin lapsineen ja nyt sanoo hyvästi kodilleen ja osottaa Pietarin väestölle kunnioitustaan sillä, että suutelee maata, sanoi toinen.

— Hänhän on aivan nuori mies! lisäsi kolmas.

— Joku ylhäinen, sanoi neljäs opettavalla äänellä.

— Nykyään ei voi niin varmasti tietää, ken lasketaan korkeisiin, ken alhaisiin.

Kaikki nämä lausunnot ja huomautukset etsivät Raskolnikovia lausumatta sanoja: "Minä olen murhannut!" jotka jo olivat pääsemäisillään hänen huuliltaan. Kuitenkin oli hän rauhallisesti kuunnellut näitä sanoja katsomatta ympärilleen ja läksi nyt katua myöten suoraan poliisikonttoria kohti. Matkallaan sinne näki hän tuon muodon, mutta ei kummastunut siitä, vaan tunsu että niin täytyi olla. Heinätorilla toisen kerran kumartuessaan maata kohti ja siinä kääntyi vasemmalle, näki hän ... Sonja viidenkymmenen askeleen päässä. Hän oli kätkeytynyt erään lautavajan taa torilla, ja oli siis seurannut häntä koko matkan. Raskolnikov tunsu ja ymmärsi tänä hetkenä, että Sonja nyt kuului hänelle ikusesti, että minne kohtalo hänet veikään, seurasi hän häntä vaikka maailman loppuun. Koko hänen sydämensä täytti tämä ajatus ... mutta nyt oli hän jo ennättänyt siihen paikkaan, jossa hänen kohtalonsa ratkastaisiin. Jotensakin varmoin askelin astui hän pihalle. Hänen oli noustava neljänteen kerrokseen. "Oi, jospa jo olisin siellä!" ajatteli hän. Mutta silti ajatteli hän, että ratkasun hetki oli vielä kaukana ja että asiaa saattoi vielä paljon harkita.

Sama lika, minkä hän oli kerran ennen nähnyt, oli noilla kainoilla portailla. Kaikkien kerrosten ovet olivat auki kuten ennenkin ja keittiöistä tunkeutui savua ja häkää. Hänen jalkansa olivat lyijyraskaat ja vapisivat hänen allaan hänen jatkaessaan kulkuaan. Hän pysähtyi joksikin hetkeksi lepäämään ja hengähtämään voidakseen astua sisään *ihmisenä*. "Mutta miksi?" ajatteli hän. "Jos nyt kerran on määrätty, että minun on tyhjennettävä tämä kalkki, on silloin saman tekevää, minkä näkönen olen. Sitä huonomman, sitä parempi!" Tänä hetkenä väikkyi hänen mielessään Ilja Petrovitshin muoto. Menikö hän hänen luokseen tai jonkun toisen? Eikö hänen sen sijaan olisi mentävä Nikodin Fomitshin luo? Eikö heti olisi parasta etsiä poliisitirehtöri hänen asunnossaan? Asian voisi silloin toimittaa paljon yksityisemmin... Ei, ei Ruudin luo. Parempi olisi mennä Ilja Petrovitshin luo ja tyhjentää kalkki yhdellä kertaa. Avatessaan oven valtasi hänet väristys ja hän tuskin tiesi, mitä teki. Tällä kertaa oli vain sangen harvoja saapuvilla; ulommaisessa huoneessa oli muuan talonpoika ja talonmies. Raskolnikov meni sivuhuoneeseen. Siellä oli kirjuri, joka oli ottamassa esiin työtään. Toinen kirjuri oli toisessa huoneen nurkassa. Ei siellä ollut Sametovia eikä Nikodin Fomitshia.

— Onko täällä ketään? kysyi Raskolnikov.

— Kenen kanssa haluatte puhua?

— En yhtään nähnyt, en yhtään kuullut, venäläinen henki minut vain johti... Miten se nyt olikaan ... sadussa. Olen unohtanut sen. Nöyrin palvelijanne, huudahti äkkiä muuan tuttu ääni.

Raskolnikov vavahti. Ruuti oli tullut kolmannesta huoneesta ja seiso i nyt hänen edessään. "Se on kohtalon oikku", ajatteli Raskolnikov. "Miksi on hän täällä juuri nyt?"

— Te täällä? Mitä syytä on minun kiittäminen käynnistäne? sanoi Ilja Petrovitsh, joka nähtävästi oli ilosessa mielentilassa, hieman hutikassa. Jos kysymyksessä on jokin liikeasia, tulette aivan liian aikaseen. Minä olen täällä vain sattumalta ... muuten olen palveluksessanne. Minä tunnustan ... mutta suokaa anteeksi ... minä tiedän ... suokaa anteeksi.

— Raskolnikov.

— Niin, niinpä se oli, Raskolnikov. Miten saattoi unhottaa sitä? Rodjon Ro ... Ro ... Rodionitsh, eikö niin?

— Rodion Romanovitsh.

— Niinpä tietenkin! Rodion Romanovitsh, Rodion Romanovitsh! Sitäpä juuri halusin tietää. Minä olen usein pannut toimeen tiedusteluja tiedän suhteenne. Minä tahdon suoraan tunnustaa, miten mieltäni kaivelee se, että kerran olitte epäilystemme esine. Sittemmin kaikki selveni. Minä olen saanut tietää, että te olette nuori kilpailija ... oppinutkin ... että te niin sanoaksemme olette jo ottanut ensi askeleen. Jumalani, sellaset ihmisethän ovat aina hieman omituisia ja kummallisia! Vaimoni ja minä haaveilemme aina kahdesta asiasta ... kirjallisuudesta ja taiteesta... Jos ihmisellä vain on jalo luonne, voi hän saada kaikkea kyvyillään, tiedoillaan, nerollaan ja järjellään. Mikä merkitys on esimerkiksi hatulla? Eipä mikään! Sen voin ostaa Zimmerman'ilta; mutta sitä en saa ostaa, mikä on hatun alla, minkä hattu peittää. Minä tunnustan tosiaan aikoneeni käydä luonanne antamassa teille selitystä, mutta ajattelin, että te ehkä... Mutta minähän vallan unohdan tiedustaa käyntinne syytä. Omaisennehan ovat saapuneet tänne?

— Kyllä, äitini ja sisareni.

— Minulla on ollut kunnia tavatakin sisarenne. Hän on hienosti sivistynyt, ihastuttava nuori nainen. Minä valitan suuresti, että kerran olin niin tulinen teitä kohtaan. Mutta olipa se myös omituinen tapaus. Myöhemmin on se, että katselin teitä tuossa tilaisuudessa hieman epäluuloisesti voimattomuutenne johdosta, saanut loistavan selityksensä. Minä ymmärrän suuttumuksenne. Aijotteko muuttaa asuntoa perheenne tulon johdosta?

— En, minä olen vain tullut tänne kysymään ... minä luulin, että Sametov olisi täällä.

— Niin, te tunnette hänet, sen olen kuullut. Ei, hän ei ole täällä ... häntä ette saa tavata. Alexander Grigorjevitshin olemme menettäneet. Hän otti eronsa ja jätti meidät eilen ... hän on joutunut kaikkien kanssa riitoihin ... oli sangen epäkohtelias. Hän on kevytmielinen mies, siinä koko seikka. Me olimme kiinnittäneet häneen suuria toiveita ... mutta siten saattaa tapahtua, kuten huomaatte. Siinä meillä on loistava nuorisomme, maan toivo! Hän väittää suorittaneensa jonkun tutkinnon, mutta koko tuo tutkinto on vain kerskumista ja suun pieksämistä. Toisin on teidän ja ystävänne, Rasumihinin laita. Tiede on teidän kisakenttänne. Elämän nautinnot ovat teistä niin sanoakseni *nihil*, eivätkä ne saata houkutella teitä velvollisuuden tieltä. Te olette askeetti, munkki, erakko... Kirjat ja kynät korvan takana, viisaat tutkimukset muodostavat teidän elinhalunne... Sellaisissa ilmakehissä leijailee teidän henkenne. Itse olen... Oletteko koskaan lukenut Livingstonen muistiinpanoja?

— En.

— Minä olen lukenut ne. Jos nihilistit ovatkin viime aikoina levinneet laajalle, niin onhan se helposti selitettävissäkin. Missä ajassa elämme! Mutta mitä teihin tulee ... ette te luonnollisesti ole nihilisti. Vastatkaa suoraan!

— En ... sitä en ole?

— Olkaa vallan suora, älkää ujostelko minua, olkaa kuin minua ei olisi olemassakaan. Palvelus on asia puolestaan, jotakin muuta on ... te luulette kai, että minä sanon "ystävyyttä"? Ei, silloin ette arvannut oikein. Ei ystävyys, vaan velvollisuutemme kansalaisia ja ihmisiä kohtaan, humaniteetti ja rakkaus korkeimpaan olentoon. Vaikka olenkin virallinen henkilö, virkamies, on minulla kuitenkin velvollisuuteni kansalaisena ja ihmisenä ja on minun niistä tehtävä tili... Te puhuitte Sametovista. Sametov, näettekö, pystyy saamaan aikaan skandaalin à la mode française kaksimielisessä paikassa samppanjalasi kädessään ... siinä teille on Sametovinne. Mutta minä niin sanoakseni palan ihmisyydestä, korkeista tunteista, sitä paitsi olen huomattava personallisuus, virkamies, arvon omistaja, minulla on vaimo ja lapsia, täytän velvollisuuteni kansalaisena ja ihmisenä ... mutta hän? Mitä hän tosiaan on? Suvaitkaa minun kysyä. Minä käännyn teidän puoleenne, joka olette sivistyksen jalostama ihminen. Näettekö, meillä on esimerkiksi kätilöt, he ovat lisääntyneet tavattomasti.

Raskolnikov katsoi kysyvästi Ilja Petrovitshia, joka nähtävästi juuri oli päässyt hauskalta aterialta, mutta lausutut sanat kaikuivat hänen korvissaan soinnuttomina

ääninä. Hän ymmärsi vain osan hänen puheestaan, hän katseli häntä kummastellen ja tuumaili, miten kaikki tämä päättyisi.

— Minä puhun noista lyhyttukkasista naisylioppilaista, jatkoi puhelias Ilja Petrovitsh, — minä olen itse ristinyt heidät kätilöiksi ja pidän tätä nimitystä sangen kuvaavana, hi, hi! He tunkeutuvat lääketieteelliseen tiedekuntaan, tutkivat anatomiaa. No, sanokaa itse, jos esimerkiksi minä sairastuisin, luuletteko, että minä silloin kutsuisin luokseni tuollaisen heitukan parantamaan itseäni, hi, hi!

Ilja Petrovitsh nauroi omalle sukkeluudelleen, joka suuresti näytti miellyttävän häntä.

— Se on kyllä sammumatonta tiedonjanoa ... mutta määränsä kaikella!... Ei hyvää saa käyttää väärin. Miksi lähestytään jaloja henkilöitä, kuten tuo kannaton Sametov tekee? Miksi on hän lähennellyt minua, minä kysyn teiltä. Ja sitten kaikki nuo itsemurhat, jotka lisääntyvät päivä päivältä, niin ettette voi kuvitella sitä mielessännekään. Kaikki panevat viimesen kopekkansa peliin, surmaavat sitten itsensä: tytöt, pojat, ukot... Varhain aamulla tuotiin taas sellanen ilmoitus ... muuan matkustava herra. Kuulkaas, Taras Pavlitsh, Taras Pavlitsh, mikä sen herran nimi oli, joka ampui itsensä Pietarin puolella?

— Svidrigailov! vastasi käheä ja välinpitämätön ääni sivuhuoneesta.

Raskolnikov vavahti.

— Svidrigailov? Onko Svidrigailov ampunut itsensä? huudahti hän.

— Tunsitteko hänet?

— Tunsin ... minä tunsin hänet... Hän saapui joku aika sitten.

— Niin juuri. Hän menetti äskettäin puolisonsa. Hän vietti häilyvää elämää ja ampui itsensä vallan odottamatta ... niin häpeällisellä tavalla, että sitä tuskin voi kuvitella mielessään... Hän jätti muistikirjaansa joitakin rivejä ja sanoo, että hän on kuollessaan täydessä tajussaan, ja pyytää, ettei ketään syytettäisi syylliseksi hänen murhaansa. Kerrotaan hänen olleen varakkaan. Mistä se johtuu, että te hänet tunsitte?

— Minä ... tunsin hänet... Sisareni oli hänen lastensa opettaja.

— Ah ... siinä tapauksessa ehkä kykenette antamaan meille joitakin selityksiä hänestä. — Ettekö aavistanut, että hän ajatteli tappaa itsensä?

— Minä näin hänet eilen... Hän istui viiniä juomassa. Se ei johtunut mieleeni.

Raskolnikov koki samaa tunnetta kuin jokin olisi pudonnut hänen päälleen ja painanut hänet maahan.

— Te olette kalvennut. Niin, täällä onkin niin ummehtunut...

— Minun täytyy lähteä, mutisi Raskolnikov. — Suokaa anteeksi ... että vaivasin teitä.

— Ei mitään... Minulle se oli suuri ilo ja minä olen valmis selittämään...

Ilja Petrovitsh ojensi kätensä.

— Minä vain halusin ... halusin ... puhua Sametovin kera.

— Ymmärrän, ymmärrän... Mutta te olette valmistanut minulle suuren ilon.

— Se ilostuttaa minua. Hyvästi! sanoi Raskolnikov hymyillen.

Hän läksi.

Hän horjui ja hänen silmissään pyöri kaikki. Mennessään portaita alas oli hänen nojattava seinää vasten. Hän tajusi hämärästi, että muuan talonmies tölmäsi häntä, että joku koira haukkui kiivaasti kadulla ja että muuan vanha ämmä torui koira. Vihdoin oli hän saapunut pihalle. Siellä oli Sonja heti käytävän vieressä. Hänen poskensa olivat kalmankalpeat ja hän katseli Raskolnikovia tylsin katsein. Tämä jäi seisomaan hänen eteensä. Sonja katseli häntä silmiin ja hänen kärsivät kasvonsa ilmaisivat syvää epätoivoa. Hän pusersi käsiään ja tuskallinen, nopea hymy väreili hänen huulillaan. Raskolnikov katseli häntä parin hetken ajan. Sitten hän kääntyi vielä kerran mennekseen poliisikamariin.

Ilja Petrovitsh selaili joitakin papereita. Hänen edessään oli se talonmies, joka juuri oli portaissa tölmännyt Raskolnikovia.

— Ah, oletteko taas täällä! Oletteko unohtanut jotakin?... Mutta mikä teidän on?

Raskolnikov lähestyi häntä vitkallisesti. Kalpein huulin ja tylsin katsein astui hän pöydän ääreen, nojasi kättään sitä vasten ja aikoi sanoa jotakin, mutta ei voinut. Saattoi kuulla vain joitakin katkonaisia ääniä.

— Te olette sairas!... Tuokaa tänne tuoli! Kas niin istuutukaa!...

Tuokaa hieman vettä!

Raskolnikov istuutui, mutta käänsi silmänsä pois Ilja Petrovitshista, joka alkoi tulla huonolle tuulelle. Siten katselivat he toisiaan minuutin ajan, molemmat jännitetyn odottavina. Nyt toi talonmies vettä.

— Minä se olin .. koetti Raskolnikov sanoa.

— Juokaa hieman!

Raskolnikov työnsi lasin luotaan ja sanoi matalalla, mutta selvällä äänellä:

— *Minä surmasin silloin tuon vanhan virkamiehen lesken ja hänen sisarensa kirveellä, jonka jälkeen ryöväsinkin heidät.*

Ilja Petrovitsh avasi suunsa. Joka taholla alettiin juosta.

Raskolnikov toisti itsesyytöksensä...

EPILOGI.

Olemme Siperiassa.

Suuren virran aukealla rannalla on kaupunki, joka on Venäjän hallinnon keskuskohtia. Kaupungilla on linnotus ja linnotuksessa sijaitsee vankila. Raskolnikov, joka oli tuomittu toisen luokan pakkotyöhön, on jo viettänyt yhdeksän kuukautta tässä vankilassa. Rikoksensa toimeenpanosta on jo kulunut puolitoista vuotta.

Tuomioistuimen toimeenpanema tutkimus hänen rikoksestaan tapahtui ilman mitään omituisia seikkoja. Rikollinen teki laajasti ja selvästi selvää rikoksestaan; hän ei unohtanut yhtä ainoata yksityiskohtaa, eikä koettanut lieventää pienintäkään seikkaa omaksi edukseen. Selitti panttiin liittyvän salaisuuden. Pienen puupalan ja metallikappaleen, jotka oli tavattu kuolleen kädestä. Kertoi, miten oli ottanut avaimen murhatulta, kuvasi tämän avaimen, matka-arkun ja sen sisällön, ratkasi Lisavjetan murhaa koskevan arvotuksen, kertoi, miten Koch ja ylioppilas olivat saapuneet ja kolkuttaneet ovea, toisti kaikki mitä he olivat sanoneet toisilleen ja puhui siitä, miten hän itse oli juossut portaita alas samalla kuunnellen Mikolkan ja Mitkan huutoja. Ja vihdoinkin osotti hän kiven Vasnesenskin prospektin varrella, jonka alle varastettu tavara oli kätkeyty. Tuomarit ja kuulijat ihmettelivät kaikkein enin sitä, että hän oli kätkenyt koristeet ja rahat käyttämättä niitä vähääkään edukseen; mutta etenkin tuntui se heistä omituiselta, ettei hänellä ollut yhtään selvää se, mitä ja miten paljon hän oli ottanut. Se seikka, ettei hän ollut avannut kukkaroa laskeakseen rahoja, tuntui heistä vallan epäuskottavalta. Kukkarossa oli kolmesataa seitsemäntoista ruplaa ja kolme kolmatta kopekkaa. Päällimäiset, arvokkaimmat, olivat kärsineet paljon kiven alla olevasta kosteudesta. He uskoivat hänen valehtelevan, ja koettivat kauvan etsiä perusteita sille, miksi hän sen teki, koska hän vapaaehtoisesti tunnusti kaikki.

Vihdoinkin tunnustivat jokuset (etenkin psykologit) sen mahdollisuuden, että hän oli pannut rahat kiven alle tietämättä niitten määrää. Mutta he uskoivat myöskin, että itse rikos oli tehty jonkinlaisessa mielenhäiriössä, sairaloisessa monomaniassa, sekä ettei hän kai aikoonut saada siitä mitään aineellista hyötyä. Näihin aikoihin oli syntynyt uusi teoria ajottaisista mielenhäiriöistä, jota nyt niin usein käytetään rikollisten suhteen.

Sitä paitsi olivat useat todistajat, myös tohtori Sosimov, entiset yliopistoverit, emäntä ja hänen palvelijansa panneet merkille, että Raskolnikov oli jo pitemmän aikaa ollut luulosairaana tilassa. Kaikella tällä oli suuri vaikutus lopulliseen ratkaisuun, joka määräsi, ettei Raskolnikovia asetettaisi tavallisen murhaajan ja varkaan tasalle. Niitten suureksi suuttumukseksi, jotka puolustivat tätä mielipidettä, ei rikollinen edes koettanut puolustautua. Kun häneltä kysyttiin mikä oli saattanut hänet murhaamaan ja ryöväämään, vastasi hän selvästi ja avonaisesti, että hänen köyhyytensä ja avuttomuutensa olivat ensimmäisenä syynä siihen sekä samalla toivo, että ne rahat, jotka hän toivoi löytävänsä murhatulta, riittäisivät hankkimaan hänelle turvaton aseman. Murhaamispäätöksensä oli hän tehnyt kevytmielisen ja aran luonteensa vaikutuksesta, jonka hätä ja vastoinkäymiset olivat katkeroittaneet.

Kun häneltä kysyttiin, mikä oli saanut hänet ilmasemaan itsensä, vastasi hän aivan yksinkertaisesti, että sen oli tehnyt vilpityn katumus.

Tuomio oli lempeämpi kuin oli odotettukaan, kun otti tehdyn rikoksen huomioon. Mutta syynä oli ehkä juuri se, että murhaajan onnistui pestä itsensä täysin puhtaaksi ja että hän tahtoi sovittaa rikoksensa. Kaikki omituiset asianhaarat otettiin huomioon. Rikollisen kurjaa ja sairaaloista tilaa aivan murhan edellä ei voitu epäillä. Sitä, ettei hän ollut käyttänyt ryövättyjä esineitä, pidettiin todistuksena heränneestä katumuksesta ja rikoksenteon ajattelemattomuutena, Lisavjetan murhaa pidettiin todistuksena viimemainitulle edellytykselle; joku tekee kaksi murhaa ja unohtaa samalla, että ovi on auki! Vihdoin tapahtui itsesyytös samaan aikaan, jolloin muuan yltyöpäinen kiihkoilija oli ottanut syyn päälleen, kun taas todellista murhaajaa vastaan ei ollut mitään todisteita (Porfyrius Petrovitsh oli nähtävästi pitänyt sanansa). Kaikki tämä auttoi onnettoman kohtalon lieventämistä.

Sitä paitsi ilmeni muita seikkoja, jotka olivat sangen suotuisia syytetyille. Ylioppilas Rasumihin oli todistanut, että rikollisen Raskolnikovin käydessä yliopistoa, oli hän pienine varoineen auttanut köyhää, sairasta toveria ja melkeinpä kokonaisen vuoden ajan elättänyt häntä. Hänen kuoltuaan otti Raskolnikov huolehtiakseen hänen vanhasta isästään, joka oli raajarikko, hankki hänelle paikan sairashuoneessa ja kustansi lopuksi hänen hautajaisensa. Nämä tiedot vaikuttivat Raskolnikovin eduksi. Hänen entinen emäntänsä, leski Sarnitsin kertoi, että hänen asuessaan toisessa talossa, "viidessä nurkkauksessa", oli Raskolnikov eräänä yönä tulipalon sattuesssa pelastanut kaksi pientä lasta palavasta talosta, jossa tilaisuudessa hän itse sai useita palohaavoja. Tätä tapausta tutkittiin tarkoin ja useat todistajat vakuuttivat sen todeksi. Lyhyesti sanottuna, oikeusjuttu päättyi sillä, että rikollinen, vapaaehtosen tunnustuksensa perusteella, ottaen huomioon jotkin lieventävät asianhaarat, tuomittiin toisen luokan pakkotyöhön *kahdeksaksi vuodeksi*.

Heti oikeusjutun alettua oli Raskolnikovin äiti sairastunut. Dunja ja Rasumihin toimittivat hänet oikeudenkäynnin ajaksi pois Pietarista. Rasumihin valitsi hänen asuinsijakseen pienen kaupungin, joka oli rautatien varrella, aivan lähellä pääkaupunkia jotta tarkasti voisi seurata oikeudenkäymistä ja olla mahdollisimman usein Avdotja Romanovnan kanssa. Pulcheria Alexandrovnan sairaus oli sangen omituisia laatuja. Hermot olivat joutuneet epäkuuntoon ja toisinaan näytti hänen järkensä olevan sekasin. Dunjan palatessa viime kohtauksesta veljensä kanssa oli äiti jo sairas, oli kuumeessa ja houraili. Kun hän parani, kertoivat Rasumihin ja Dunja hänelle, että Raskolnikov oli matkustanut kauvas Venäjän rajalle salasta tointa varten, joka oli uskottu hänelle ja joka tuottaisi hänelle sekä rahaa että kunniaa. Mutta se heistä tuntui omituiselta, ettei äiti aikasemmin, eikä myöhemmin tehnyt heille mitään kysymyksiä. Päinvastoin osottausi, että hän itse oli keksinyt historian poikansa matkan syyksi.

Hän kertoi kyöneleet silmissä, miten Raskolnikov oli tullut hänen luokseen sanomaan hyvästiä ja antoi heidän ymmärtää, että hän tunsii joitakin sangen tärkeitä, salaperäisiä asianhaaroja ja että Rodjalla oli mahtavia vihollisia niin että hän oli pakotettu olemaan piilosilla. Mutta mitä Rodjan tulevaisuuden uraan tuli, oli hän varma siitä, että se oli oleva loistava, ensin oli kuitenkin raivattava tieltä joitakin vihamielisiä esteitä. Hän vakuutti Rasumihinille, että Rodjasta tulisi valtiomies ja esitti todistukseksien tämän väitöskirjan ja hänen suuren kirjailijakykynsä. Poikansa tutkielmaa luki hän alati. Mutta hän ei koskaan kysynyt missä Rodja oli, ja tytär alkoi vihdoinkin käydä surulliseksi hänen tätä seikkaa koskevan vaiteliaisuutensa vuoksi. Hän ei edes valittanut sen johdosta, ettei saanut mitään kirjettä häneltä, vaikka Rodjan kirjeet olivat hänen maalla asuessaan olleet hänen suurin ilonsa. Dunjassa syntyi se ajatus, että äiti ehkä aavisti jotakin kauheata ja pelkäsi saavansa tietää jotakin vielä kamalampaa. Joka tapauksessa huomasi Dunja, ettei Pulcheria Alexandrovna enää ollut täysin järjissään.

Muutamia kertoja kääntyi keskustelu siihen suuntaan, että oli mahdotonta välttää mainitsemasta, missä Rodja nyt oleskeli. Mutta saatuaan välttelevän ja epätyytyttävän vastauksen, muuttui hän heti sangen surulliseksi ja vaiteliaaksi, ja tätä kesti sangen kauan. Pian huomasi Dunja, että näitten valeitten syöttäminen oli vaikeata ja päätti täysin vaijeta tämän asian suhteen. Mutta yhä selvemmältä näytti, että äiti parka aavisti jotakin kauheaa. Dunja muisteli myös veljen puhuneen, että äiti oli kuunnellut hänen puheitaan yöllä ennen sitä synkkää kohtauspäivää Svidrigailovin luona. Ehkä hän silloin jo sai tietoonsa osan salaisuudesta. Pitkien, päiviä ja viikkoja kestäneen surullisen vaitiolon jälkeen saattoi sairaan vallata hysterinen vilkkaus. Sellaisissa tapauksissa puhui hän lakkaamatta pojastaan ja tulevaisuustoiveistaan.

Toisinaan olivat hänen mielikuvansa sangen omituiset. He olivat samaa mieltä, myönsivät aina kaikkeen ... ehkä hän huomasi, etteivät he tahtoneet sanoa häntä vastaan ... hän puhui, puhui...

Viisi kuukautta rikollisen tunnustuksen jälkeen langetettiin tuomio. Rasumihin kävi usein vankilassa ystävänsä luona. Sonja kävi myös siellä. Vihdoin oli heidän erottava. Dunja ei uskonut, että ero tapahtuisi ainaseksi, ja Rasumihin oli samaa mieltä hänen kanssaan. Viimemainitun nuorekas ja vilkas pää oli tehnyt suunnitelman, minkä avulla hänen olisi mahdollista kolmen, neljän vuoden kuluessa saada alku varallisuudelle, säästää joku määrä rahoja ja muuttaa Siperiaan, jossa oli antelias maaperä ja työntekijäin, intelligensin ja pääoman puute. Sinne, samassa kaupungissa, missä Raskolnikov asusti, aikoi hän asettua ja alkaa Rodjan kera uusi elämä. Erotessa itkivät he kaikki. Raskolnikov oli viime päivinä ollut sangen mieltäväinen ja levoton äidin vuoksi. Se saattoi taas Dunjan huolestuneeksi. Sonjan seurassa oli Rodja aina vaitelias ja sulkeutunut. Sonja oli jo kauvan sitten varustautunut matkalle niillä rahoilla, jotka hän oli saanut Svidrigailovilta, ja oli valmis seuraamaan sen osaston vankeja, johon Raskolnikov kuului. He eivät koskaan olleet puhuneet siitä, mutta molemmat tiesivät, että asian niin tuli olla. Erotessa hymyili Raskolnikov heikosti, kun sisar ja Rasumihin latelivat kiihkeitä vakuutuksia heidän yhteisen onnellisen tulevaisuutensa suhteen, kun hän olisi kärsinyt rangaistuksensa, ja hän sanoi, että äidin sairaloinen tila pian loppuisi surullisesti. Vihdoin hän läksi ja Sonja seurasi mukana.

Kaksi kuukautta myöhemmin nai Rasumihin Dunetshkan. Kutsuttujen joukossa olivat Porfyrius Petrovitsh ja Sametov. Rasumihin näytti tehneen vallan järkähtämättömän päätöksen, ja Dunja oli vallan varma siitä, että suunnitelma onnistuisi. Mahdotonta oli myös epäillä sitä, sillä mikään ei voinut vastustaa sitä rautaista tahtoa, mikä Rasumihinissa oli. Muun muassa alkoi hän taas käydä yliopistoa täydentääkseen opintojaan. Molemmat puuhailivat innokkaasti suunnitelmien tekemisessä tulevaisuutta varten ja toivoivat voivansa viiden vuoden päästä muuttaa Siperiaan. Siihen saakka kiinnittivät he toivonsa Sonjan vaikutukseen.

Pulcheria Alexandrovna siunasi ilolla tyttärensä yhtymistä Rasumihiniin; mutta häitten jälkeen kävi hän huomattavasti surullisemmaksi kuin ennen. Rasumihin koetti tuottaa hänelle iloa kertomalla jutun ylioppilaasta ja hänen sairaasta isästään ja miten Raskolnikov edellisenä vuonna oli palanut pelastaessaan kahta pientä lasta. Molemmat nämä kertomukset saivat äidin kiihtyneeseen tilaan: Hän kertoi lakkaamatta poikansa sankaritöistä. Kaduilla, puodeissa, missä hän sai jonkun kuuntelemaan itseään, puhui hän pojastaan ja hänen tutkielmastaan.

Dunetshka ei vihdoin tiennyt, miten hän menettelisi. Ottamatta lukuun kiihtynyttä tilaa, uhkasi pelkkä Raskolnikovin nimen lausuminen, jonka jokainen saattoi muistaa oikeudenkäynnistä, tuottaa onnettomuutta. Pulcheria Alexandrovna oli hankkinut pelastettujen lasten äidin osoitteen ja tahtoi välttämättä käydä hänen luonaan. Vihdoin saavutti hänen levottomuutensa huippukohtansa. Hän alkoi itkeä, tuli usein sairaaksi ja sai ankan kuumeen houreineen. Eräänä aamuna hän kertoi, että hänen tekemänsä laskelma, joka koski Rodjan tuloa, oli pian käyvä toteen. Hän saattoi muistaa, että Rodja oli erotessa sanonut palaavansa yhdeksän kuukauden kuluttua. Äiti alkoi puhdistaa heidän pientä huoneustoaan, voidakseen ottaa vastaan hänet. Äidin oma huone järjestettiin häntä varten, huonekalut puhdistettiin, ikkunaverhot pestiin ja asetettiin paikoilleen j.n.e. Dunja oli sangen levoton, mutta hän auttoi äitiään järjestämään veljen huonetta. Erään moisen päivän kuluttua, joka oli vietetty levottomana, kyynelin, unin ja kuumehourein, sairastui hän yöllä ja oli aamulla sangen arveluttavassa tilassa. Hänellä oli hermokuume. Houraillessaan häneltä pääsi sanoja, joista saattoi päätellä, että hän aavisti paljon enemmän kamalasta kohtalosta kuin ennen oli otaksuttukaan. Jokunen viikko sen jälkeen hän kuoli.

Sangen pitkään aikaan ei Raskolnikovilla ollut tietoa äitinsä kuolemasta, vaikka Pietarista käsin oli alettu kirjeenvaihto heti hänen Siperiaan muuttonsa jälkeen. Kirjevaihto toimitettiin Sonjan välityksellä, joka täsmälleen joka kuukausi sai vastauksen Pietarista. Alussa molemmista puolisoista tuntui siltä, etteivät Sonjan kirjeet olleet kyllin tyydyttävät, mutta sitten he huomasivat, ettei hän voinut kirjoittaa paremmin, sillä näissä kirjeissä oli mitä tarkimpia kuvauksia heidän veljestään. Ne olivat täynnä kuvauksia hänen jokapäiväisestä elämästään. Ne eivät sisältäneet mitään esityksiä hänen omista toiveistaan eikä mitään hänen omia tunteitaan kuvaavaa. Sen sijaan, että oli koettanut kuvata Rodjan sieluelämää, kirjotti Sonja hänen omia sanojaan ja esitti sen ohessa laajoja kuvauksia hänen terveydestään ja toivomuksistaan. Kaiken tämän hän ilmotti mitä tarkimmin. Onnettoman kuva esiintyi sen vuoksi sitä selvemmin ja havaittavammin. Tällä lailla ei siis voinut syntyä mitään väärää käsitystä, sillä Sonja ilmotti vain tosiasioita.

Alussa oli Dunjalla ja hänen miehellään vähän lohdutusta näistä tiedonannoista. Sonja kirjotti, että Raskolnikov yhä edelleen oli vaitelias ja synkkä, ettei hänen mieltään kiinnittäneet ne tiedonannot, jotka Sonja toi hänelle kodista, mutta että hän usein kysyi äitiään. Kun Sonja arvasi Raskolnikovin jo aavistavan asiain oikean laidan, kertoi hän äidin kuolemasta.

Sonja kirjotti myös, että vaikka Raskolnikov oli niin itseensä syventynyt arvosteli hän kuitenkin levollisesti tilaansa, ei odottanut mitään lähimmältä tulevaisuudelta, ei toivonut mitään kevytmielisyyksiä eikä ihmetellyt mitään tässä uudessa maailmassa,

joka kuitenkin oli niin erilainen kuin se, missä hän ennen oli oleskellut. Sonja sanoi heille, että hänen terveydentilansa oli tyydyttävä. Raskolnikov teki määrätyn työnsä mitenkään koittamatta päästä eroon siitä, mutta myöskin ponnistelematta liikoja. Ravintonsa oli hänestä vallan saman tekevää; mutta tämä ravinto oli yleensä niin kurja, pyhäpäiviä lukuunottamatta, että hän vihdoinkin oli ottanut Sonjalta hieman rahaa voidakseen päivisin ostaa itselleen teetä. Muuten oli hän pyytänyt Sonjaa olemaan surematta hänen tähtensä, sillä kaikki suru oli hänelle taakkana.

Sitä paitsi ilmotti Sonja, että Raskolnikov vankeudessa eli yhdessä muiden vankien kanssa. Kasarmien sisustaa ei Sonja ollut nähnyt, mutta hän oli vakuutettu siitä, että siellä oli ahdasta, likasta ja epäterveellistä. Raskolnikov nukkui lavitsalla viltti allaan, eikä halunnut muita mukavuuksia.

Sonja kirjotti myös vallan avosydämisesti, että Raskolnikov alussa oli ollut vihanen hänen käyntiensä johdosta, että hän vastenmielisesti puhui hänen kanssaan ja että hän toisinaan oli kohdellut häntä kovuudella; mutta että heidän yhtymänsä vihdoinkin muuttuivat tavaksi Raskolnikoville, niin, jopa välttämättömyydeksikin, niin että tämä hänen sairaana ollessaan oli ikävöinytkin häntä.

Joka sunnuntai näki Sonja hänet linnotuksen portilla tai vartiotuvassa, jossa hän sai luvan oleskella joitakin minuutteja. Arkipäivinä kävi Sonja hänen luonaan työpajoissa, Irtysh-virran rannalla olevassa puuvajassa sijaitsevassa tiilitehtaassa.

Itsestään kirjotti Sonja, että hänen oli onnistunut tehdä joitakin tuttavuuksia kaupungissa ja hankkia itselleen suosituksia, että hän teki käsitöitä, joita hän alkoikin saada koko paljon, syystä ettei kaupungissa ollut ketään muotiompelijaa.

Hän ei kertonut siitä, että Raskolnikovia alkoi hänen väliintulonsa vuoksi puolustaa muuan vartija ja ettei hän saanut niin ankaraa työtä. Myöhemmin sai Dunja tiedon, että Raskolnikov pysytteli erossa kaikista, että vangit näyttivät vihaavan häntä ja että hän oli muuttunut kärsivän näköiseksi. Vihdoinkin kirjotti Sonja viime kirjeessään että Rodja oli vaarallisesti sairaana vankien salin sairashuoneessa.

II.

Raskolnikov oli ollut kauvan sairaana.

Mutta häntä ei ollut tautivuoteelle saanut kuristushuone-elämän kauhut, ei työ, ei kurja ravinto, leikattu tukka tai kolmivärinen puku. Työ oli hänelle tervetullutta ja ruumiillisten ponnistusten jälkeen saattoi hän nauttia jonkun tunnin unesta. Ja mikä merkitys saattoi ravinnolla olla häneen? Hänen vaatteensa olivat lämpimät, eivätkä kahleet häntä rasittaneet. Mutta häpeäisikö hän ehkä lyhyttä tukkaansa ja

kolmiväristä nuttuaan? Kenen vuoksi? Ehkä Sonjan? Tämä pelkäsi häntä ja tätä ei hänen siis tarvinnut hävetä.

No miksikä sitten? Hän tosiaan häpesi Sonjaa, jota hän kiusasi hänelle osottamallaan ylenkatseella. Hän ei hävennyt leikattua tukkaa eikä kahleita mutta hänen ylpeytensä oli loukkaantunut ja syynä hänen sairauteensa oli loukattu itserakkaus. Miten onnellinen hän olisikaan ollut, jos hän olisi voinut tuomita itseään. Hän olisi silloin kärsivällisesti kestänyt kaikki. Mutta vaikka hän kuinka ankarasti arvosteli itseään, ei hänen hämmentynyt omatuntonsa keksinyt mitään suurta syntiä hänen entisessä elämässään, vaan ainoastaan tavallisen harha-askeleen, joka olisi saattanut tapahtua kenelle tahansa. Hän häpesi etenkin sitä, että hän, Raskolnikov, oli syöksynyt niin sokeasti, toivottomasti ja tyhmästi kadotukseen ja että hänen nöyrästi oli alistuttava seurauksien alle päästäkseen vapaaksi.

Lakkaamaton levottomuus oli ainoa, mikä oli jälellä maailmasta. Ja mitä merkitsi se, että hän kahdeksan vuoden kuluttua oli kaksineljättä vuotias? Ketä varten oli hänen elettävä? Mitä toiveita hänellä oli? Eläisikö näin vain ollakseen olemassa. Mutta hänhän oli ollut valmis tuhatkertaisesti uhraamaan elämänsä aatteen hyväksi, jopa toiveenkin, mielikuvan puolesta olemassa olo oli aina näyttänyt hänestä riittämättömältä ja hän oli aina pyrkinyt jotakin korkeampaa kohti. Ehkä oli hänen toiveittensa tulisuus saanut hänet uskomaan, että hän oli yksi niitä ihmisiä, joille oli enemmän sallittua kuin useimmille muille.

Jospa kohtalo edes olisi antanut hänen tuntea katumusta ... sitä katumusta, joka vaivaa sydäntä ja karkottaa unen, olisi hänen ollut parempi olla. Kyynelet ja kärsimyksensä ovat myös elonilmauksia. Mutta hän ei voinut katua rikostaan. Jospa hän edes olisi osannut olla raivoissaan tyhmyytensä vuoksi kuten hän ennen oli ollut raivoissaan inhottavan menettelytapansa vuoksi, joka oli hänet saattanut kuritushuoneeseen! Mutta nyt tultuaan kuritushuoneeseen ja siten siis vapauduttuaan kaikista huolista, arvosteli ja tuomitsi hän menettelytapaansa, eikä huomannut sitä niinkään kehnoksi, kuin minä sitä oli pitänyt viime synkkinä aikoina.

"Miksi, miksi," ajatteli hän, "olisi minun aatteeni ollut tyhmempi kuin muut aatteet ja teorit, joita on liikkeellä maailmassa ja työntävät toiset tieltään tämän tästä aina siitä asti kuin maa alkoi pyöriä akselinsa ympäri? Jos minun aatettani tarkastettaisiin ennakkoluulottomasti, näkisi, ettei se ole niinkään omituinen. Voi teitä epäilijöitä, te maailman viisaat, miksi pysähdytte aina puolitiehen! Miksi pidetään minun tekoani niin inhottavana?... Ehkä sen tähden, että se on konnantyö? Mutta mitä merkitsee sana 'konnantyö'? Minun omatuntoni on levollinen. Totta on kuitenkin, että minä tein kriminalirikoksen, minä olen loitonnut lain sanasta ja vuodattanut verta. Kernaasti,

ottakoot minun pääni sijaan... Mutta siinä tapauksessahan olisivat useat ihmiskunnan hyväntekijöistä, jotka eivät olleet perineet valtaansa, vaan ottaneet sen, heti ensi askeleen otettuaan tulleet mestatuiksi. Mutta he ovat sovittaneet päämääränsä ja siksi — *he ovat oikeassa*. Minä sen sijaan kompastuin ensi askelellani, sen vuoksi ei minulla siis ole ollut oikeutta ottaa sitä."

Tämä vain saattoi hänet pitämään tekoaan rikoksena. Hänen käsityksensä mukaan oli siinä vääräys ainoastaan, ettei hän ollut kyennyt toteuttamaan suunnitelmaansa ja itse oli heittäytynyt tuomariensa käsiin. Hän kärsi myös siitä ajatuksesta, että olisi ollut paljon parempi, jos hän olisi surmannut itsensä. Miksi seiso i hän silloin Nevan partaalla pitäen kuitenkin ilmiantamistaan parempana. Olisiko elämällä tosiaan sellanen voima? Onko niin vaikeata voittaa elämisenrakkautta? Svidrigailov, joka kuitenkin pelkäsi kuolemaa, oli saattanut tehdä sen. Hän ei voinut käsittää, miksi ei hän jo seisoessaan joen partaalla, ollut aavistanut sitä valetta, mihin hän oli tehnyt itsensä syypääksi itsensä ja vakaumuksensa suhteen. Hän ei ymmärtänyt, että tämä aavistus oli hänen mielenlaatunsa tulevan muutoksen, tulevan ylösnousemuksen, uuden katsontatavan edelläkävijä.

Hän pikemmin tunnusti, että se oli vain vaiston tylsää arkuutta, jota hän ei voinut voittaa. Hän katseli tovereitaan, kuritushuonevankeja, ja kummasteli sitä, että he kaikki riippuivat elämässä ja että se heistä tuntuisi niin kallisarvoselta. Mitä kauheita kärsimyksiä olivatkaan ja useat näistä konnista kokeneet! Oliko tosiaan mahdollista, että auringonsäteellä, läpätunkemattomalla metsällä, läikkyvällä lähteellä tuntemattomassa pensaikossa saattoi olla niin suuri merkitys näille miehille, että he katselivat niitä samoin katsein kuin olisivat nähneet kauvan kaivatun ystävän, ja että he uneksivat niistä öisin!

Alussa kiinnitti hän vähän huomiota ympäristöönsä. Hän eli niin sanoaksemme silmät ummessa ja hänestä tuntui inhottavalta ja vastenmieliseltä katsella ympärilleen. Mutta vihdoinkin oli yhtä ja toista, joka sai hänet vavahtamaan ja ehdottomasti aukenivat hänen silmänsä näkemään paljon, josta hänellä ei ennen ollut aavistustakaan. Eniten kummasteli hän sitä pelottavaa, ylipääsemätöntä juopaa, joka oli hänen ja kaikkien näitten ihmisten välillä. Tuntui vallan siltä kuin he olisivat kuuluneet aivan eri kansallisuuksiin. He katselivat toisiaan molemminpuolisella epäluottamuksella. Vankilassa oli myös valtiollisia rikoksia Puolasta. He pitivät muita vankeja orjina ja villeinä ja katselivat heitä yleiskatseella. Mutta Raskolnikov ei voinut asettua tälle näkökannalle. Hän näki, että nämä villit monessa suhteessa olivat viisaampia kuin itse herrat puolalaiset. Oli myös venäläisiä, jotka halveksivat näitä ... entinen upseeri ja kaksi seminarilaista. Raskolnikov huomasi heidän erehdyksensä.

Kukaan ei pitänyt hänestä ja kaikki välttivät häntä ... miksi? Siihen ei hän löytänyt mitään syytä. He halveksivat häntä ja nauroivat hänelle.

— Sinä olet hieno herra, sanoi eräs heistä hänelle. Miksikä sinä rupesit kirvestä käyttämään? Se ei ollut sopivaa työtä sinulle.

Toisena viikkona paastosta oli hänen vuoronsa valmistautua nauttimaan alttarinsakramenttia yhdessä toveriensa kanssa, jotka olivat hänen osastossaan. Hän kävi säännöllisesti kirkossa muitten kanssa. Kerran syntyi syystä tai toisesta, hän ei tiennyt sitä, riita ja kaikki hyökkäsivät suuttuneina hänen kimppuunsa.

— Sinä olet jumalankieltäjä! huusivat he. Sinä et usko Jumalaan! Sinä olisit iskettävä hengiltä!

Hän ei ollut koskaan puhunut heidän kanssaan Jumalasta ja kuitenkin tahtoivat he tappaa hänet jumalankieltäjänä. Hän vaikenä vastaan sanomatta. Muuan kuritushuonevanki aikoi raivoissaan heittäytyä häntä ahdistamaan, hän odotti levollisesti ja vaijeten, lihaksenkaan värähtämättä hänen kasvoissaan. Vanginvartija tuli juuri sopivaan aikaan ... muuten olisi verta vuotanut.

Vielä muutamaan kysymykseen ei hän voinut vastata. Miksi kaikki pitivät niin paljon Sonjasta? Hän ei heitä imarrellut ja hän kohtasi heidät sangen harvoin, tullessaan jokuseksi minuutiksi hänen luokseen. Mutta siitä huolimatta kaikki hänet tunsivat; kaikki tiesivät, että Sonja oli seurannut häntä, tiesivät, miten hän eli ja missä asui. Hän ei antanut heille rahaa, eikä tehnyt heille mitään palveluksia. Vain kerran jouluna antoi hän kakkuja kaikille vangeille.

Pian syntyi heidän ja Sonjan välillä syvällisempi suhde. Hän kirjotti heidän puolestaan kirjeitä heidän sukulaisilleen. Ja kun hän näyttäisi työpaikalla käydäkseen tervehtimässä Raskolnikovia tai kohtasi vankiosaston, ottivat he lakit päästään ja tervehtivät: "Äiti kulta, Sofia Semjonovna, rakas, armelias äiti kulta." Siten nimittävät raa'at kuritushuonevangit tuota pientä, laihaa olentoa. — He menivät myös hänen luokseen parantuakseen.

Raskolnikovin oli oltava sairaalassa koko paaston viime viikko ja pääsiäisviikko. Parannuttuaan muisti hän selvästi erään näkemänsä kuumeunen. Hän oli uneksunut, että koko Europassa vallitsi tuntematon rutto, joka ei koskaan ennen ollut raivonnut missään paikassa, rutto, joka tuli Aasiasta ja levisi koko Europaan. Kaikkien oli kuoltava joitakin valittuja lukuun ottamatta. Omituinen trikiinilaji oli näyttävä, mikroskopillisia olentoja, jotka tunkeutuvat ihmisruumiiseen. Mutta nämä olennot olivat henkiä, järjellä ja tahdolla varustettuja. Ne ihmiset, jotka olivat saaneet niitä, tulivat hulluiksi. Mutta koskaan eivät he pitäneet itseään niin viisaina tai olleet niin

vakuutettuja väitteittensä totuudesta kuin tämän ruton saatuaan. Koskaan eivät he pitäneet tieteentuloksiaan erehtymättömämpinä ja kumoamattomampina. Kokonaiset kylät, kokonaiset kaupungit ja kansankerrokset saivat ruttotartunnan ja tulivat hulluiksi. Syntyi suuri, yleinen hämmennys, eikä toinen ymmärtänyt toistaan. Ei voitu sopia siitä, mikä oli hyvää, mikä pahaa, ei tietty, kuka olisi tuomittava, kuka vapautettava. Ihmiset iskivät toisensa kuoliaiksi hullussa raivossaan. He hyökkäsivät toisiaan vastaan armeijoinen, mutta jo marssin aikana särki ne sisälliset riidat. Rivit hajosivat, tähän asti liitossa olleet taistelivat toisiaan vastaan, surmasivat ja söivät toisensa... Kaupungeissa hätyytettiin aina ja kaikki kutsuttiin kokoon. Kenen toimesta, mitä varten? Sitä ei tiedetty. Tavallisimmat ammatit hyljättiin, sillä kaikilla oli omat aatteensa, uusia parannuksia ehdotettavina, mutta he eivät voineet sopia mistään. Kaikkialla raivoisivat tulipalot ja nälänhätä. Rutto yhä levisi ja lopuksi oli vain joitakin harvoja ihmisiä, jotka olivat välttäneet tuon kohtalon. Ne olivat puhtaat ja valitut, joiden oli määrä laskea perustus uudelle elämälle, kansoittaa maa ja viljellä se. Mutta kukaan ei ollut nähnyt noita ihmisiä eikä heitä saattanut löytää mistään; kukaan ei ollut kuullut heidän ääntään tai sanojaan.

Raskolnikov kärsi siitä, että tämä uni oli syöpynyt hänen muistiinsa ja ettei näitten kuumemielikuvien vaikutus tahtonut hävitä. Toinen paaston jälkeinen sunnuntai oli nyt tullut. Oli lämmin ja selvä kevätilma ja vankien salin ikkunat olivat varustetut rautakallereilla ja vartijat kävelivät edes takasin niitten alla pihalla. Koko Raskolnikovin sairauden aikana sai Sonja käydä vain kaksi kertaa hänen luonaan. Joka kerralla oli hänen pyydettävä lupa käydä hänen luonaan ja siihen oli yhdistetty paljon vaivaa. Mutta hän meni usein sairaalan pihalle ja pysähtyi siellä ikkunan alle, erittäinkin illan tullen. Toisinaan viipyi hän pihalla vain minuutin nähdäkseen ne ikkunat, joitten takana Raskolnikov oli. Eräänä iltana tultuaan paremmaksi, oli Raskolnikov nukahtanut. Avattuaan meni hän ilman erityistä tarkotusta ikkunan ääreen ja näki äkkiä Sonjan, joka oli kaukana postin ääressä. Hän näytti odottamaan häntä. Raskolnikov tunsu piston sydämessään ja kiiruhti pois ikkunan luota. Seuraavana päivänä ei hän nähnyt häntä, eikä sitäkään seuraavana. Hän odotti Sonjaa levottomana, mutta häntä ei näkynyt. Vihdoin hän pääsi sairaalasta terveenä. Palatessaan vankilaan kuuli hän vangeilta, että Sofia Semjonovna oli sairaana.

Raskolnikov oli sangen levoton ja lähetti tiedustamaan Sonjan terveydentilaa. Hän sai pian tietää, ettei sairaus ollut vaarallinen. Kuullessaan, että Raskolnikov ikävöi häntä ja oli huolissaan hänen tähtensä, antoi Sonja tervehtää häntä, että hän oli paljon parempi ja että hän pian kävisi hänen luonaan. Luettuaan Sonjan kirjeen, tykytti Raskolnikovin sydän levottomuudesta.

Päivät pysyivät yhä kirkkaina ja lämpiminä. Aamulla varhain kello kuusi meni hän työhönsä joen varrella, jossa puuparakkiin oli tehty kipsiuuni. Sinne oli lähetetty vain kolme miestä. Eräs heistä palasi vartijan kanssa linnotukseen ottamaan työkaluja ja toinen kasasi puita ja pani niitä uuniin. Raskolnikov astui ulos hökkelistä, istuutui rannalla olevalle palkille ja katseli leveätä, kolkkoa virtaa. Korkealta rantapenkereeltä oli laaja näköpiiri. Tuskin kuuluva laulu kaikui vastapäätä olevalta rannalta. Kaukaa arolla, joka kylpi auringonvalossa, saattoi erottaa paimentolaisten teltat, jotka näyttivät pieniltä, mustilta pilkuilta. Siellä oli vapautta, siellä eli ihmisiä, joilla tuskin oli mitään yhteistä niitten kanssa, jotka oleksivat tällä puolen virtaa. Siellä näytti aika pysyneen paikoillaan Aatamin ajoista asti. Raskolnikov istahti ja katseli etäisyyteen. Hänen ajatuksensa muuttuivat tarkasteluiksi ja miksi. Vihdoin nämä katosivat ja jättivät selittämättömän kaihon, joka liikkui hänessä ja kiusasi häntä.

Äkkiä oli Sonja hänen vieressään. Hän oli lähestynyt melkein äänettömästi ja istuutui hänen viereensä. Oli vielä aikanen aamu eikä kylmyys ollut paennut. Sonjalla oli yllään kulunut, vanha viittansa ja viheriä vaate päässään. Hänen kasvoillaan oli vielä sairauden jälkiä. Ne olivat kalpeat, laihat ja huolestuneet. Hän hymyili ystävällisesti ja ojensi Raskolnikoville kätensä.

Sonja ojensi hänelle kätensä aina erikoisen epäilevästi ja toisinaan jätti hän sen tekemättä ikäänkuin peläten, että Raskolnikov työntäisi hänet pois. Tämä tarttui aina hänen käteensä hieman vastenmielisesti, osottausi aina jyrkäksi häntä kohtaan ja vaikenä usein itsepäisästi kaiken aikaa, kuin Sonja oli hänen seurassaan. Usein tapahtui, että Sonja oli syvästi suruissaan poistuessaan hänen luotaan. Mutta nyt ei hän päästänyt Sonjan kättä. Hän katsahti häneen nopeasti ja painoi sitten silmänsä maata kohti. He olivat yksinään. Kukaan ei nähnyt heitä. Vartija oli kääntynyt.

Itse ei Raskolnikov tiennyt, miten se tapahtui — mutta äkkiä hänestä tuntui siltä, että joku heittä hänet Sonjan jalkain juureen. Hän itki ja syleili Sonjan jalkoja. Ensi hetkenä Sonja pelästyi ja hänen kasvonsa kävivät kalmankalpeiksi. Hän hypähti paikoltaan ja katseli vavisten Raskolnikovia, mutta seuraavana hetkenä ymmärsi hän kaikki. Hänen silmistään loisti loppumaton autuus. Hän ei voinut epäillä, ettei Raskolnikov rakastanut häntä, rakastanut häntä rajattomasti. Vihdoin oli hetki tullut.

He aikoivat puhua, mutta eivät voineet. Heidän silmänsä olivat kyyneliä täynnä. Mutta noissa kärsineissä kasvoissa kuvastui nyt tulevaisuuden aamunsarastus, ylösnousemus uuteen elämään. Rakkaus oli herättänyt heidät uuteen olemassa oloon; heidän sydämissään pulppuili uudelleen elämän tyhjentyttömät lähteet. He päättivät odottaa ja kantaa kohtalonsa. Seitsemän vuotta oli vielä jälellä. Miten paljon kärsimistä, miten paljon onnea olikaan kätkeytyneenä tähän aikamäärään! Raskolnikov oli

uudestisyntynyt, ja tiesi sen, tunsu uuden elämän tulvivan olemuksensa läpi aina sielunsa sisimpään, ja Sonja ... hän eli vain Raskolnikovissa!

Samana iltana, kun kasarmit olivat suljetut, lojui Raskolnikov sijallaan ja ajatteli Sonjaa. Hän kuvitteli mielessään, että kaikki kuritushuonevangit, hänen entiset vihamiehensä, tänään katselivat häntä vallan toisin silmin. Hän alkoi puhua heidän kanssaan, ja he vastasivat hänelle ystävällisesti. Hän tosin kummasteli sitä, mutta sehän oli vallan luonnollista, että *nyt* ei saattanut olla toisin.

Hän ajatteli Sonjaa, muisti, miten hän lakkaamatta oli kiusannut häntä ja särkenyt hänen pikku sydämensä. Hän näki edessään Sonjan pienet, laihat kasvot. Mutta nämä muistot eivät tuottaneet hänelle mitään tuskaa. Hän tiesi, että hän nyt syvällisellä rakkaudella oli sovittava kaikki, mitä hän oli antanut Sonjan kärsiä.

Mitä merkitsivät kaikki menneisyyteen kuuluvat kärsimykset? Tuntuipa hänen rikoksensa ja karkotuksensakin nyt rakkauden ensi onnen aikana tapaukselta, mikä oli vieras hänelle. Tänä iltana ei hän enää voinut pitää ajatuksiaan missään aiheessa. Hänen olisi ollut mahdotonta tehdä täysitajuisena jokin ratkaseva päätös. Elämä oli astunut sofismin sijaan ja hänessä alkoi nyt kehittyä jotakin uutta. Raamattu oli hänen pääaluksensa alla. Hän otti sen esiin koneellisesti. Se oli Sonjan ja sama, josta hän oli lukenut Latsaruksesta. Vankilassa olonsa ensi aikoina uskoi Raskolnikov, että Sonja lakkaamatta ahdistaisi uskonnolla ja puhumalla evankeliumeista. Mutta hänen suureksi kummastukseksaan ei Sonja ollut kertaakaan puhunut mistään sellasesta, niin eipä edes ollut tarjoutunut antamaan hänelle uutta testamenttia. Hän oli itse pyytänyt sen häneltä ennen sairauttaan, ja Sonja oli vaijeten antanut sen hänelle. Mutta tähän asti ei hän kertaakaan ollut avannut tuota kirjaa.

Hän ei avannut sitä nytkään, vaan ajatteli: "Ei ole mahdotonta, että minä voin omata hänen vakaumuksensa, että minun pyrkimykseni voi tulla samaksi kuin hänen."

Koko päivän oli Sonja sangen liikutettu ja yöllä hän sairastui. Mutta hän oli niin onnellinen, että hän melkein pelkäsi onneaan. Seitsemän vuotta, *ainoastaan* seitsemän vuotta.

Onnensa ensi aikoina olivat he useasti taipuvia pitämään noita seitsemää vuotta seitsemänä päivänä. Raskolnikov ei edes ajatellut, ettei hän saa uutta elämää lahjaksi, että hänen on se ostettava kalliisti, on maksettava se suurella urotyöllä tulevaisuudessa.

Mutta tässä alkaa jo uusi kertomus, kertomus ihmisen asteettaisesta uudistumisesta, asteettaisesta uudestasytymisestä ja asteettaisesta siirtymisestä toisesta maailmasta toiseen sekä tutustuminen erääseen Raskolnikoville tähän asti aivan

tuntemattomaan todellisuuteen. Tämä voisi olla uuden kertomuksen aiheena, —
mutta tämä kertomuksemme päättyy tähän.